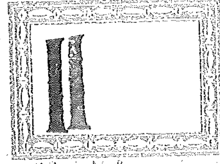
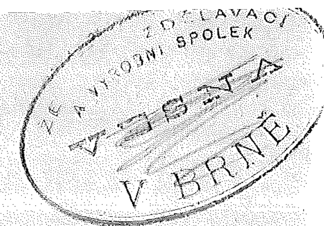
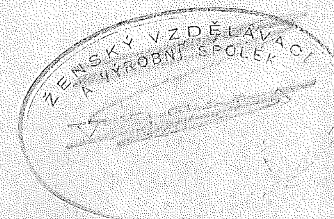

Knihovna FF MU Brno
257R024517

ŽENSKÝ VZDĚLÁVACÍ
A VÝROBNÍ SPOLEK
VESNA
V BRNĚ

ŽENSKÝ VZDĚLÁVACÍ
A VÝROBNÍ SPOLEK
VESNA
V BRNĚ

ŽENSKÝ VZDĚLÁVACÍ
A VÝROBNÍ SPOLEK

Řád veřejné knihovny ženské

ženského vzdělavacího a výrobního spolku

Vesny v Brně.

1. Knihy půjčují se zdarma každé řádné osobě ženské, jež přinese potvrzení domácího pána svého, že v domě jeho skutečně bydlí. Potvrzení vyžaduje se z pravidla každý měsíc znovu.
2. Knihy půjčují se na týden, nejdéle na 14 dní. Po době této třeba je navrátiti nevyhnutelně, poněvač by se jinak vymáhaly cestou právní.
3. Již slušnost žádá, by se knihy navrátily v témže stavu, v jakém byly vypůjčeny, o čemž se knihovná vždy přesvědčí. Za každou škodu jest vypůjčovatelka povinna dáti náhradu. Náhradu určí knihovná, a jest ji zapraviti podle úmluvy buď hned, buď po částkách. Náhrada může se vymáhati i cestou právní.
4. Vypůjčovatelka nebo její zástupce podepíší se pokaždé do knihy zapisovací na důkaz, že knihu podle řádu tohoto, který je v každé knize, skutečně přijali. Čas, kdy byla kniha vypůjčena a navrácena, se přesně poznamená.
5. Vypůjčovatelce dostane se též lístku, na němž bude úplná adresa její a seznam všech knih vypůjčených a navrácených. Bez lístku tohoto se žádné knihy nepůjčí. Se knihou poslední je lístek knihovní vrátiti
6. Podepsaný výbor očekává mile, že české obecenstvo vzorně zacházejíc se knihami vypůjčenými, ukáže, že porozumělo náležitě věci tak důležité, jako je prvá veřejná knihovna česká v Brně.

V Brně v měs. lednu r. 1890.

Výbor

ženského vzdělavacího a výrobního spolku Vesny.

BR. JANA BLAHOSLAVA

VADY KAZATELŮV.

Z rukopisu městské knihovny v Žitavě

upravil

Fr. A. Slavík.

V PRAZE 1876.

NAKLADATEL FR. A. URBÁNEK, KNĚHKUPEC

pro paedag. literaturu a učebné pomůcky.

Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Literární práce dobré paměti Br. Jana Blahoslava *), prvního spisovatele českého XVI. století, vynikají tak velice, že hodno jest, aby nám byly podány nejen pro myšlénky a řeč, ale i na příklad pilného pěstování jazyka mateřského, upřímné k němu lásky účinné a na příklad ušlechtilé snahy obětavé pro obecné dobro.

Jsouť nám, bohužel, mnohé ještě posud neznámé, any leží v archivech a knihovnách domácích anebo za hranicemi v bývalých útulcích vyhnanců českých, kteří byli pro své poučení a útěchu hlavně bratrské spisy opisovali nebo také vydávali a v posvátné úctě chovali.

A zajisté bude tato práce „Vady kazatelů“ mnohým nepředpojatým, bez ohledu na vyznání, vhodná

*) Životopis Br. J. Blahoslava viz Časopis čes. mus. 1856, 1861, 1862, 1875; Osvěta 1873, Světozor 1874, J. Jirečka Rukověť k dějinám literatury české a j.

a užitečná, každému pak vítaným úkazem povzbuzující horlivosti Blahoslavovy v povolání, neunavné činnosti a péči o všeobecné vzdělání i v posledních dnech života jeho.

Br. Jan Blahoslav nabýval poznání hojných, užitých k této práci, na cestách svých, na př. r. 1544—45, když ve Wittenberku studuje někdy kázání Lutherova slýchal, r. 1555 a 1557 ve Vídni a r. 1556 v Magdeburku poslán v záležitostech Jednoty bratrské, rozličné kazatele na kázáních poznal, pak co kněz a starší čili biskup, takže potom, vida toho potřebu, napsal, jak v předmluvě dále praví, Naučení mladým kazatelům čili Ctnosti kazatelů (Virtutes concionatorum), spis, o němž teprvé z podané tuto práce a to pouze dle jména se dovídáme*), a jenž posud nalezen nebyl. A potom, když někteří nepřestávali místo ctností navykati si vady, sepsal tyto „Vady kazatelů (Vitia concionatorum)“, a sice, jak souditi lze, na sklonku života svého l. 1571.

*) Časopis čes. musea 1875 sv. III. a IV. „K literární činnosti Br. Jana Blahoslava.“

Sepsal je, když následkem ustavičných prací tělesně tak seslábl, že sám často ve zbořích Páně kázati nemohl, a když od „některých dobrých a šlechetných přátel za to byl mnohokráte prošen, zvláště poněvadž jsem (dí) povinen, jim všelijak pomáhati a v slovu i v skutku dobrým býti příkladem“. — Horlivost Blahoslavova ještě tu pracovala ku vzdělání a prospěchu bližního svého. Věru, vznešený to příklad nám všem! —

A jesti to poslední práce literární Br. Jana Blahoslava, jak tomu časté odvolání se ku Grammatice české, dokonané l. 1571, tedy roku jeho předčasné smrti, dosvědčuje; práce, kteráž obsahujíc (vedle Grammatiky) také hojně didakticko-paedagogických zásad, dokazuje Blahoslava nejen výtečným kazatelem, ale i znamenitým paedagogem býti.

Zachovala se nám v opise některého vyhnance českého z r. 1632, jak praví poznámka na konci tam učiněná: „Ad finem perductum ipsa die S. Simonis Judae Gesenii, tempore exilii 1632.“ Týž opis chová se v městské knihovně v Žitavě (Mscr. 199 d, m. 8°. 50 listů) s mnohými jinými památkami literárními po

českých vyhnancích tam usedlých, a dle něho podány jsou tyto „Vady kazatelů“ čili Vitia concionatorum až na některá, hlavně od molů prožraná a nečitelná slova věrně.

Kéž by vzácné památky literární vůbec a bratrské zvláště chráněny byly před záhubou, jak toho vděčnost a úcta k dobrým předkům našim, ať již toho neb onoho vyznání, žádá, vydávány jsouce dříve než v archivech a knihovnách rozličných od molů nebo všemožnými nehodami sejdou na velikou škodu řeči a literatury české.

Fr. A. Slavík.

VADY KAZATELŮV.

PŘEDMLUVA.

Prvé nežli počnu vyčítati Vitia, totiž vady, chyby, vášně, kterýchž se kazatelé bedliví pilně mají varovati, vidí mi se za potřebné, abych nějakou omluvu napřed postavil, a tou se před některými ke mně snad nevelkou chuť majícími, jako štítem zastřel, aby mi jejich zuřivá nedůtklivost a některých snad vysokomyslná zarputilost škoditi nemohla. Nebo vím, žeť někteří na zlehčení této mé maličké práce mohou říci: „Posloužil tím svým úštipným a přemítavým psaním čeládkám i hospodářům mnohým k tomu, aby jedni i druzí starší své přemítali a potvořili, tudy službu Boží lehčili i práce jedni druhým ošklivili a z rukou vyráželi, tak aby se potom při přítomnosti takových převrhlců slova říci nechtělo.“

Ale takovým lidem nechť kratičké osvědčení učiním toto: Že já vším tímto psaním ne k tomu sloužiti umyslil jsem kazatelům milým v Kristu Pánu bratřím a v té práci tovaryšům, aby jedni druhé přetřásali, ale aby jedni druhým toho příčinou býti hleděli, aby v jejich řečech a spůsobích nebylo co přetřásati, čemu se smáti, zač se před rozumnými anebo i chytrými posluchači styděti, anebo někdy buď hněvem buď lítostí se kormoutiti, a tak summou, aby příčiny

toho, což i lásku ruší i dobré práce zohyzďuje, odjaty byly, totiž kdyby tak hrubých a patrných vad a chyb a jakýchkoli nespůsobů v pobožných řečech a službách jejich nebylo. Jestližeť pak mé upřímným oumyslem věrně vykonané práce kdokoli k zlému užívati bude, ne k vzdělání ale k zkáze bližních, ten nechť z toho potom počet dává tomu, jenž opilce, nekající i jiné dobrých Boží stvoření zlé užívatele souditi bude. Na mně se, za to mám, žádný rozumný spravedlivě horšiti nemá proč. Nebo zdaž jsem tuto co tak nového a nebývalého učinil? Zdaliž toho někteří prvé v jazyku latinském neučinili? Jednoho toliko připomenu, Erasma Roterodamského, kterýž ač nebyl kazatelem, avšak nemalou knihu kazatelům napsal, v níž některé věci i kratochvilné i velmi směšné položil.

Ale dí mi někdo: Kýž si psal raději de virtutibus concionatorum, a byloť by se to samo ukázalo, čeho nemá býti při kazateli, když by to, co býti má, světle a srozumitelně bylo předloženo, totiž čemu by se měl kazatel učiti, več se uvoditi, čemu zvykati a t. d., aby non formidine sed virtutis amore růsti mohl, jako tak učinil Cicero de oratore i jinde."

Odpovímť: I toho jsem byl předešlých let něco učinil, naučení jakés anebo zprávu jednomu z prostých kazatelův napsav, čehož mám za to i ne zle užito bylo. Ale že jsem některé prosté a hloupé mládence tak neprozřetedlné býti poznal, že těch ctností a spůsobů ušlechtilých chápati nemohouce, někde místo ctností a pravých ozdob chápali se nespůsobů a, jichž se varovati měli, vášní a vad, a to dobrým oumyslem a snažnou myslí. Protož tak za to mám, že takovým prosťákům bude tímto psaním velmi srozumitedlná

služba učiněna, když se jim obé, jako holubům zrno předloží, i čeho následovati i čeho se varovati a utíkati mají. Contraria n(empe) juxta se posita magis elucescunt.

A také mi se nevidělo, některých dobrých a šlechetných přátel slušné žádosti odepříti, od nichž jsem za to byl mnohokrát prošen, zvláště poněvadž jsem povinen jim všelijak pomáhati a v slovu i v skutku dobrým býti příkladem. A že sám častých kázání před nimi v zbořích Páně činiti pro tesklivý zdraví mého nedostatek nemohu, i nechažť tímto aspoň jim to poněkud vynahradím, abych tak prostým a hloupým jakouž takouž pomůcku učině také nějaký potom v slávě za jejich věrnou práci (při vzkříšení spravedlivých) odplaty díl a částku měl.

Avšak toto vždy světle vyměřuji, žeť za tímto psaním svým toho chvalitebného a sv. spůsobu lehčiti nad to vyprazdňovati nemíním, k němuž duch sv. napomíná řka: „Zdětiníliť otec, nezlehčej ho sobě!" Čehož výborný příklad na oněch dvou synech patriarchy sv. Noë. Povinenť jest každý věrný syn otce svého zvláště sešlosti jeho ochraňovati, a jako hůl starosti jeho býti, na kterouž by se bezpečně opříti a zpolehnouti mohl. Vidí-liť syn kde co při otci nezpůsobného, pěkně ho v tom a uctivě ochrániti má. Od duchovního pak otce všelikou Boží službu, jakož vděčně tak i důvěrně přijíti a jí k svému vzdělání užiti má, nic sobě žádným nespůsobem při tom, byl-li by kde jaký, nepřekážeje; ale vše na dobrou vykládaje stranu i u sebe sám, i před jinými potom i k sobě věrným spoluslužebníkům Páně. Kdo neví, že jest povinen náležitou zachovati uctivost a vážnost, chce-li proti radě a učení Ducha sv. nehřešiti, nebo známa jsou

*

slova Apoštolova: „Snášejte se vespolek; láska spaluje množství hříchův: každý jeden druhého za důstojnějšího sebe měj!“

Ano i samo přirození člověka mělo by k tomu přidržeti, čehož sobě nechce, aby jinému neučinil. Ale co jest to, čeho by člověk, aby od bližních činěno bylo, nechtěl? Bezpochyby toho, což by jemu k zahanbení anebo k nějaké škodě bylo; toho pak, což by bylo k užitku a tak k vzdělání jakémukoliv kdož by nechtěl, za nemoudrého hodně a spravedlivě držán by byl.

Ale bývajíť někteří lidé tak nedůtkliví, aby bez bedlivého usouzení věc některou pro samou trpkost, kteráž někdy k ní připojena bývá, hned ji za ošklivou soudili, na to, v čem jest užitečná, nemnoho se ohledajíce. Příklad toho na jednom znamenitém a velikém pánu, kterýž od rodičů svých tak byl milován, že ani čísti nedopustili se jemu naučiti, proto aby snad někdy nemusil synáček od mistra svého šilinku některého míti. I takž jim zůstal pouhým a dostatečným lejkem až do smrti na odiv i posměch jiným pánům, mezi nimiž v soudech, jednáních rozličných atd. bývati musil.

A tak také někteří kazatelé rozličnými vášněmi a zlými obyčeji nebo zvyklostmi pozohyzděni až podnes zůstávají; protože z mladosti v počátcích svých nebo neměli, od koho by retováni a zpraveni v tom byli (a těmť není co za zlé míti) anebo pro nedůtklivost toho trpěti nemohše, pobožnými naučeními, napomínáními a výstrahami pohrdše, raději tak v nespůsobích a vadách škodných zůstali, nemajíce snad někteří rozdílu mezi věrným a milým pravé lásky ovocem a mezi ratolestmi nenávisti osobné, závisti vražedlné, převrhlosti lehkomyslné, všetečnosti nevážné atd. Hrubý a tlustý tělesný příklad měl by takovým oči otevříti, aby pro-

zřeli, že kdyby sobě někdo lžičku příhodnou, kterouž by hrách jedl, udělati chtěl, tehdy by musil nejprv dřevo příhodné k tomu nalezna je otesati, potom se s ním dlouho a rozličně strouhati a hladiti, nežli by lžičku k užívání spůsobnou udělal. Proč tehdy chtí ihned pojednou bez cvičení potřebného kazatele, tak jakž Bůh obrodil, míti? Proč i štěpy oklešťují a nepotřebné věci vytínajíce užitečným ratolestem tím k většímu se zmocnění a k spanilejšímu zrůstu napomáhajíce.

A protož my nedbajíce na jakous nepatrnou vysokomyslných lidí nedůtklivost, usilujme předce dobrých následovati hospodářův, kteříž kazící se věci k nápravě přivozují, porušené pilně napravujíce a obnovujíce, nespůsobné odtínajíce atd. Cvičme jedni druhé a sobě vespolek k vzrůstu služme, všelikou lehkomyslnost, nevážnost, všetečnost, doskočnost, převrhlost, εὐτραπελίαν, jakž k Efezským napsal Apoštol, odmítati vždy usilujme, tak jedni druhým věrně prospěti a k vzdělání posloužiti žádostivi jsouce. Starší mladšího jako otec syna laskavě pouč, tovaryš tovaryši z nespůsobilosti bratrsky a přívětivě vyjíti pomáhej; mladší staršího jako syn otce ochraň, vymluv a soukromně toliko poddaně, s ponížeností nespůsob jeho oznam i za proměnu při tom uctivě pros.

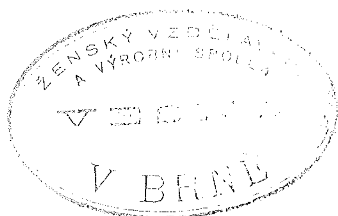
A však toto já všecko těm prostějším a hloupějším kazatelům anebo kazatelův pomocníkům jiných cizých, bohatších jazykův neumějícím píši. Nechažť jim toho ti, jenž mého cvičení nepotřebují (hojné za svých let měvše a i nyní majíce pomoci) přejí, a těchto prostých zpráv tak prostě sepsaných prostým neošklivі, za to důvěrně žádám.

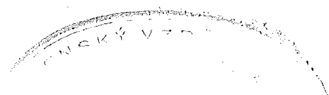
A poněvadž ty věci, o nichž jsem tuto psáti umínil, jsou rozličné a drobné, kteréž ne velmi snadně jedny k druhým

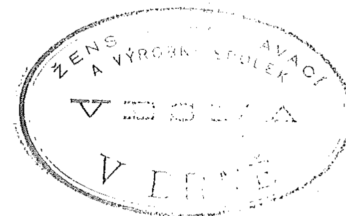
připojovány budou; protož vidí mi se, abych tu všecku materii takto rozdělil:

Vitia jsou některá:

- I. V věcech, in rebus t. j. v ratolestech kázání větších nebo menších, přednějších nebo poslednějších, a to:
  - v nalezení jich
  - a
  - v spořádání.
- II. V řeči, a tu se zdržují:
  - slova,
  - frases,
  - hlahol,
  - pronunciatio.
- III. V spůsobích některých, jimž říkají gestus, totiž hnutí (gestus, vultus, motus, manus etc.) a jiné k tomu podobné případnosti.

KNIHA PRVNÍ.

Vitia in rebus.

A) Vášně a chyby při věcech hlavních a předních, potom i prvnějších.

Věci, o nichž kazatel mluviti a kteréž lidu předkládati má, nesnadně mohou býti vyhledány; nebo není potřebí tak velmi hluboko kopati kazatelům (zvláště našim v jednotě) jako filosofům a těm všechněm, kteříž teprv musejí něco nového vymýšleti. Již prvé noví základové položení jsou a jako dům, v němž nejčistčí pokladové jsou složení v svých hromadách, svazcích, neb policích a truhlách, sklepích i komorách, jedné aby tam člověk zřízeně všel, klíče měl, do všeho pokudž komu náleží pohleděl, a to, čehož by kdykoliv potřeboval, aby vzal: a z toho podobně jako dobrý a rozšafný i kuchmistr i lékař, aby pokrm i lékařství příhodné přistrojil.

Písma svatá starého i nového zákona jsou jako veliké hory Boží, a jako studnice izraelské čerstvých a nejčistčích vod ustavičně vždycky z nich vyplévající plné, z kterýchžto hor a studnic potom přeneseno jest do domů všechno to, což se hospodářům vidělo předně a gruntovně potřebného. A to jsou svatá čtení a epištoly přiložené k jistým časům a dnům přes celý rok, a i jiné řeči Boží, o nichž o všech dí: „Všeliké písmo Bohem vdechnuté užitečné jest.“ A z těch studnic bývá přenešena ta výborná voda, nad křišťál čistší, k svlažování při tom domu všeho toho, což vláhy potřebuje. A toť jsou rozliční a velmi mnozí spisové mužů duchem

Kristovým osvícených, kteříž jsou jako nádoby anebo sudové toho rozkošného nápoje vzatého z těch studnic izraelských plní.

I beřiž tehdy z toho ze všeho, což chceš, aby mohl vlastně podoben býti koflíku zlatému nebo stříbrnému nejdražší nápoj zdržujícímu. A beř tak, jak náleží a potřebí jest, t. j. jak knihy živé před tebou ukazují, a jakž tě tvá povinnost v pravdě víry a lásky svaté, jednomyslnosti a řádu víže. Ale při tom běží vitia tato:

I. vada.

Nejprvé to: Někdo nepomyslí často na to, co by lidu Páně předkládati měl, moha, hojně času maje, nejsa nesnázemi, bídami, pracemi příliš zaměstknán, osut a zmožen, aneb z svého přirozeného dobrého spůsobu vyražen; ale samou nepracovitostí, nepečlivostí a lenivostí ducha jsa veden, leccos vezme z řeči Boží tak povrchního, což jej téměř v oči bodne, a to popliští a povrže před lid Páně, okolo toho potom se rozličně točе, ty i ony věci užitečné nebo neužitečné roztřásá a pilně vypravuje, nemnoho toho šetře, čeho ten lid přítomný potřebuje. Ješto kdyby chtěl tak, jakž povinen byl, v přemyšlování pobožném chvilku nějakou stráviti a povyhledati toho, kterých by věcí kteří v tom shromáždění oudové potřebovali, anebo ten všecken sbor Boží: nalezl by jistě nemálo nedostatkův a nespůsobilostí při lidech se nalezajících a běžících, menších i větších, v nichž aby se náprava dála, bedlivé služby správce věrného jest potřebí.

Na druhou pak stranu, kdyby tu řeč Boží, na níž kázáno býti má, nejednou nejprvé přečta s pilností soudil, uzřel by v ní netoliko povrchní věci, škořepiny, ale pronikl by myslí svou hloubě, a uzřel by, rozloupě škořepinu, pravé jádro, jehož by netoliko spůsob zvláštní spatřil, ale i vůně a chuti jeho zakoušeje, utěšené libosti a sladkosti čitedlen by byl. A tuť by se bezpochyby našla některá ta věc, kteráž lidem těm přítomným a i tobě samému velmi by užitečna byla, a když by to z té řeči, ne kterouž by ty sobě vzal sám,

ale kteráž by podle starého zvyku předložena byla, k tomu času způsobně byla vzata, čisté bylo by velmi i lidem příjemno, nesamým toliko sprostným a upřímným, ale i těm, jenž domnívaví a podhledaví bývají; nebo nemohli by říci, žes sobě to na ně vyhledal a přistrojil.

II. vada.

Někteří též nepracovití anebo pracovití odvykli a, pakli snad pracem nikdy nepřivykli, naučili se cizího nadělání užívati, ale neuměle, s nemalou svou i posluchačův svých škodou. Když na řeč Boží některou kázání učiniti mají, nevyhledávají pečlivě, což by z té řeči posluchačům dětem dávati měli, ale dadí se do škaret nějakých, t. do kázání sepsaných, kteráž buď sami poslouchajíce jiných někdy sepsali, anebo od jiných písařů takových vypůjčili. A tu vyhledávají, co jest onen na to čtení sv. anebo kteroukoli Boží řeč kázal, jaké artikule položil, t. co za věci hlavní vyzdvihl, co při nich mluvil atd. I chopí se toho, a vlože sobě ty věci v pamět, jakž může, cele nebo necele, rozuměje jim sám nebo nerozuměje, i káže a mluví čistě směle, jsa bezpečen tím, že jest to všecko, což onen tam někdy kázal, věrná pravda. A podle toho mysle, že samo čisté zlato anebo drahé perly sype, nic na to nemysle, kdo jest onen kazatel byl, jehož on následuje (a v jehož se škorně obouvá, ony mu se nic netrefují), jemu-li rovný byl čili vyšší čili nižší, jaké příčiny měl k tomu kázání, obecné-li či obzvláštní, musiv snad šetřiti posluchačů, času, osoby své, nebo některých jiných jemu a ne jiným lidem známých příčin. Na to na vše nic se neohledaje, denotat hinc magno spiritu. Tento mluví tuze, horlivě a mocně, pravého cíle kázání svého nebo nevěda nebo hned nesoudě (t. co tím kázáním při tom lidu učiniti chce, na to se málo ohledaje). A pakli, jakž Antikristův obyčej, lidem se zalíbiti usiluje, aby ne za toho jiným byl, čímž jest, ale zač si jiného, t. jsa vlček aby za beránka nebyl. A tuť se již právě ne z svědomí, ale bez svědomí mluví, ne z pravdy aneb k pravdě, jakž naši staří měli obyčej říkati: atque hic videres arborem illam (t. kazatele); fronde vivere novam non

sua seminat arbos, ut Virgilii verbis utar, rovněž jako když straka aneb papoušek lidským hlasem mluví.

Ale dí mi někdo: „I kterakž tehdy svatých prací dobrých mužů t. j. sepsaných formulích neb kázání užívati máme?“

Odpovímť: Jistě ne tak, aby se tomu, co sepsáno máš, všemu slovo od slova zpaměti naučil; ano ani tak, aby všecky ty hlavní věci, tak těmi slovy jakž napsány jsou, předložil: ale tak, aby posluchači i kazatel, byl-li by který přítomen, ne za cizí, ale za tvé vlastní to měli. A protož potřebí jest, aby ty kázání to pilně s bedlivým soudem čta, nejprvé ducha Kristova mluvícího skrze ten nástroj, t. toho kazatele, rozsuzoval ty věci, o nichž se mluví, spatřoval jejich vyhledání, složení i předložení, a jaké by bylo zpytoval. Ale o tom jsem nemálo předešle v přídavcích k Muzice na zad při Zavírce napsal, nyní též věci kratičce namítám. Sudiž potom ty prvé všeckny ty věci, v té řeči Boží se zdržovati, tak jakž onen dobrý muž kázal, čili tolikos některé spatřoval, a na některés snad nikdy nemyslil? Srovná-liť se to kázání s tím, cos ty již prvé za hodné z předložení usoudil, máš tomu rád býti i potěšen z toho, vida, že ten duch, kterýž skrze onoho služebníka sv. mluvil, též věci i tobě vnuká. Pakli se ti nesrovnává, sudiž příčiny toho bedlivě, a tu se již tajemství užitečného dohrabeš. Jestližeť jest to kázání nějaké pěkné a gruntovní, líbíť se a rád je čteš, hlediž je nejprvé k svému vlastnímu užitku obrátiti. V čemž a jakž nejvíce můžeš, buď aby v něčem soud a rozum tvůj byl osvícen, buď v něčem potvrzen, probuzen k pracovitosti, k snažnému sloužení Bohu a bližním, a summou aby v pravé živosti se obnovil, a jako pookřál a pozažžen byl v duchu. A tak jsa již horlivější a spůsobnější, usilujž něco podobného tomu, cožs četl, sám také sobě buď v mysli složiti, nebo i smysliti a na škartě znamenati a v tom bedlivě popracovati. A potom což by se tobě dobře trefiti a lidu užitečné býti mohlo, to vzíti, buď všeckno z svého buď něco také z jiných, až třebas i z toho kázání, jedné to potom pěkně sebera slož a spořádej náležitě. Tak cizí práce kázání t. se-

psaného dobře k přítomné potřebě své uživeš a rozumní posluchači neřeknou, že jsi cacozelos, ale de cacozelia etc. imitatione laudabilis.

O zlém a dobrém následování potom níže snad napíši více. A však nechažť i to přidám: Jsou tu některá kázání tak velmi nespůsobně sepsaná, žeby nejlépe bylo, aby jako jiné neužitečné škarty spálena byla, aby mládenci přebírajíce se v nich se zaneprazdňovali; nebo velmi málo jest těch písařů, kteříž by kázání uměle spisovati mohli:

1. Pro nespěšnost, že nemohou postačovati všeho toho napsati, což kazatel mluví, a zvláště mluví-li spěšně, jakž některých škodný obyčej jest.

2. Pro nesnadnost, že neví, co může a má opustiti anebo vypustiti, a co napsati, čeho t. pilně šetřiti, aby mu neuteklo, než tak píše a napíše leccos, co se jemu nahodí a co může postačiti i pamětí zdržeti i perem napsati.

3. Pro nešetření slov a spůsobů mluvení, frasium, kazatele, t. aby těmi slovy jeho spisoval ty věci, o nichž kazatel ten mluví, tak jakž slyšíš, a ne svými sobě a jemu neobyčejnými slovy, jimiž ty mluvíváš. Nebo jsem ne jedna kázání znamenitých a slavných mužův tak sepsaná viděl, že by se ten, jakž mluvil, k nim nijakž nepřiznal. A kteříž ho mluviti slýchali, žádný by neřekl, aby ta řeč byla toho muže, ale spíše by ji přičetl tomu písaři než komu jinému. Ale o neumělém spisování řečí kazatelů nyní nebudu více vypravovati.

Měl by pak býti i v tom rozdíl, leckterého t. kazatele kázání spisovati, anebo sepsané čísti. Poněvadž někdy i slovutní kazatelé nebývají vždycky sobě similes spůsobní quando quod bonus dormitat Homerus. Překážkyť i ti mívají rozličné, roztrhání mysli, sem i tam starosti, skormoucení ducha, zaměstknání tesklivá, mysli ustalost a jiné rozličné nespůsobilosti. A protož nevšeckna i takových lidí mluvení následována býti mají, ovšem pak nižších i špatnějších, neopatrných, neprohledavých neb prudkých, nepokorných a vysokohledících mladých, ještě nezkušených a nevyspělých kazatelův kázání netoliko nemají býti spisována a od jedněch druhým

dodávána a tak potom následována, ale radši v zapomenutí pěkně uvozována. Nebo byť i nejumělejší písař jejich řeči spisoval, nebudouť než neslané a nemastné kroupy, kteréž se nehodí než na holuby a na troupy, anebo mizerná rohože, pakli rozličných a mnohých flekův mistrně splácaný chodcovský plášť.

III. vada.

Někteří chtíce ze čtení sv. aneb z kterékoli řeči Boží artikule bráti, tak jakž to někdy od umělých kazatelův činiti slýchávali, i spletou sobě všeckno, někdy znadívají tu řeč, a rozličnými věcmi velmi nepříležitě leccos sobě za hlavní věci i staví na slovích třebas některých se zastavíce nenejpřednějších. A kdež jest pravá věc, jako perla v hrudě, nevidouce jí, pominou tu všecku sentencí, mohše jí k své potřebě velmi případně užiti. Takoví neprozřetedlní a tupého soudu kazatelé jsou podobní člověku, kterýby přijda k řezníku a hovado oddělané koupě, nečekal ažby mu to řezník náležitě rozrušil a rozsekal obyčejně, než pochytě sekeru sám by sekal, někde menší, jinde leckdes větší kus čině, nic ani kloubu a svazu a tak složení masa a kostí v hovadu nešetře, než leda to jen rozsekal, jakkoli tref se nebo netref. Jako jeden muž*), ač pobožný ale divných a mistrných duchův as myslu plný, když čtení obyčejné, na něž kázati měl, přečetl, přístup sobě dvorný učinil, někdy neslýchané a velmi potvorné artikule za základ položil, jichž některých ani čtení svaté ani všeckna theologia v sobě neměla a nemá. Příklad na jednom artikuli, který sobě těmito slovy byl předložil, dám: „Tato řeč nám k společnému rozjímání předkládá tyto věci: Jedno, kterak Bůh z stvoření Bohy činí?“ Není-liž to potvorné mluvení? Kdož jest to rozumný jak živ kázati slyšel anebo kázal? avšak več se nedá novinek a velikého jmena žádost!

IV. vada.

Jiný nenejzadnější z slavných kazatelův a zvláště tohoto nynějšího věku téměř nejvíce to přísných kázáních na péči

*) Br. Jan Konstanský.

mají, aby té řeči, kterouž kdy před sebe vezmou, dosti učinili, t. všecky ty věci v řeči té sv. se zdržující vysvětlovali, žádné nepomijejíce, obávajíce se, kdyby toho nečinili, aby za neprozřetedlné a nesoudné jmíni nebyli; nebo někteří posluchači tomu chtí. Takoví lépe by se do škol a kollejí, nežli do kostela trefili, aby místo kázání lekci čtli žákům nebo studentům, ubi ingenii acumen aut memoriae felicem tenacitatem, aut linguae volubilitatem ostentare possent.

Kdyby kazatel nebyl pilným správcem a pastýřem posluchačů svých, ale toliko pomocníkem, mohlo by se to na něm snésti, podobně jako na těch, kteří učitelé jsou u Luterianů doktoři nebo mistři, nic jiného za práci nemajíce nežli kázati, když čas obyčejné hodiny přijde. Ale věrný duší posluchačů správce ne k knihám papírovým přivázán býti má, ale k živým, jakž staří naši říkávali: „Ne knihám, ale svědomím synů a dcer Božích vyměřený pokrm dávati, pilnost maje a věrně usiluje.“

Znal jsem jednoho znamenitého muže a jistě výborného kazatele, kterýž měl obyčej pilně toho šetřiti, aby tu věc, kteroužkoli před sebe vzal, t. kterýkoli hlavní artikul tak předložil lidu, aby každý rozumný posluchač mohl spravedlivě říci, že jest dosti učiněno věci té, t. dostatečně že jest vysvětlena i utvrzena; než řeči té Boží, na kterouž kázal, ne tak pilně šetřil. Ale že . . .*) člověk mluvný, horlivý, a mnohých věcí povědomý, přišel v prodlení času na to, že příliš dlouhými kázáními lid v svátek i v den všední, v letě i v zimě obtěžoval; protož byl mnohým nepříjemný a tesklivý kazatel, a pro tu příčinu i méně užitečný nežli jest býti mohl, kdyby byl míru a slušnost v tom zachoval.

Nenít to tedy malé umění příhodnou řeč k tomu, což lidu předkládati chceš, sobě nalezti anebo z té řeči, kterouž čísti máš a musíš (staré obyčejnosti šetře), to vzíti, cožby i lidu bylo užitečné i k tomu úmyslu dobře se trefující. A tak mnoho a nejvíce věcí vzíti, aby jim proto dosti učiniti mohl, i lidu nemírnou dlouhostí užitečně předložených

*) Od molu vyžráno.

věcí z mysli nevyrazil. A jestiť v pravdě taková Boží řeč jako nějaká bašta, z nížby mohl, kamžby chtěl, bezpečně stříleti, t. mocně ukazovati věci proti Bohu a pravdě jeho čelicí, jichž každému věrnému křesťanu utíkati, pilně se jich varovati, a kdožby pak v nich byli, z nich vycházeti, pokání činiti, a napravovati, potřebí jest. Jistě kdož jest živého svědomí, nebudeť bez citedlnosti takového mluvení v duchu svém, jestliť čím vinen, ulekneť se srdce jeho a zarmoutí, ponížíť se a jako ze sna procítí, a ohledna se uzří, že jest nad samou jamou zatracení, budeť rychle mysliti v jiné přitknouti. Pakliť bude svědomí dobré, a v něm nevinnost, potěší se a okřeje, pomysle: „Aha! dobře jsem se varoval; Bůh mne od toho zachoval. Aj! jak jest dobrá zdrželivost!“ — i posílí se ještě více v tom.

Ovšem bude-liť kazatal za příčinou řeči Boží některé ctnosti schvalovati, k následování života Kristova probuzovati, a odplaty zdejšího i věčného života slavně vypravovati, i hříšný i spravedlivý probuzen bude k dobrým prácem a snažnému bojování i k modlitbám za pomoc.

A poněvadž jsem nyní dotekl dlouhých kázání, vidí mi se ještě při tom něco tuto doložiti. Dlouhá kázání když činí umělí a zvyklí kazatelé před posluchači těmi, kteříž jich užívati dobře mohou a umějí, jsou cosi velikého před právě pobožnými lidmi nad zboží vzáctnější; nebo jest bohatství moudrosti a umění ducha Páně, jako studnice nepřevážené, ano moře krajů anebo břehů žádných nemajícího, nejdražší a nejrozkošnější krupěje a potůčkové. Není tu teskno posluchačům ve dne i v noci třebas slyšeti, jako jsou pána samého slýchali zástupové dva, tři dni, i více, a jako apoštolé celý den i celou noc v zbořích sv. kázávali, ač mezi tím taky někdo uspal, udřímal, až onen mládenec i s paláce dolů spadl. Tak jsou i předkové naši osvícení a horliví muži podobně činívali na sněmích, t. v shromážděních společných, služebníků kněží Páně, nebo pomocníkův jejich, jahnů a učedlníkův. Takových Božích služeb, buď ony dlouhé jak chtě, jakž se kdy duchu sv. a starším milým otcům líbí, kdožby sobě neliboval, a je štrafovati směl, ba kdoby toho všeho

s líbáním jako říkaje, ruku ochotně nepřijímal, Bohu neděkoval, čeho by ten hoden byl, hrozné jest i jmenovati.

Ale mnohemť jest toto jiná věc, když naši někteří, jimž není ještě pravá a plná péče poručena, anebo kteří ještě málo Božího umění nabyli, v dlouhá se vydávají mluvení a lidských myslí mimo obyčej zvyklý déle, nežli jemu náleží, zdržování? A hádej, při čem, co rozsiv ten kazatel, jakou pšenici, jak zdařilý předkládá synům Páně chléb, jak lačným, jakým pokrmům již prvé přivyklým.

Jednoho ač pobožného, však ještě opatrnosti čelednímu otci náležité málo zvyklého a naučeného připomenu. Ten obyčejně, když na něj přijde pořádka večerního zboru odbývati, malý pozor, krátkého soudu ovoce, přitom ukazuje, t. co ten den prvé lid slyšel, čím jest srdce jejich již prvé naplněno, jakého měli ráno i na nešpoře kazatele, neptaje se mnoho na to, dopadna, což on v mysli své složil; přece on to lije podle svého ne všem obyčejného způsobu dlouhého, nemnoho na to dbaje, jak toho kteří rádi poslouchají, jak mysl jest ochotna k přijímání těch jeho řečí, nejsou-li tu někteří více samým tělem nežli myslí a duchem přítomní, nevyrazí-li tím předešlých zdařilejších a užitečnějších od umělejšího, nežli jest on, již prvé obšírně předložených věcí, a neobtěžuje-li ustálých prv uší, a tak nemaří-li v té částce slov Páně, a sebe marnou prací nezaměstknává-li? Potřebí jest tedy takovým neprohledavým kazatelům, pilněji se učiti Boží a Kristově opatrnosti.

Toto někdo čta domnívati by se mohl, že já snad příliš krátkou libuji a schvaluji řeč. In medio consistit virtus. Prostředek v tom chválím, tak jakž hodné jest. A protož jakž příliš dlouhá kázání našeho tohoto času lidem vůbec činěná nechvalitebna býti pravím, tak rovně příliš krátká. Jakžby to slušnost byla, aby kazatel k rozsívání slov Páně na místě náležitém se postavě lidu, kterýž obyčejně pro takovou vlastně duše své potřebu se shromáždil, tak lecjako odbyl, a je s malým užitkem a některé snad i s reptáním rozpustil?

V. Vitiosa applicatio řečí Božích.

Ale dopouštějí se v svých kázáních někteří šeredné neslušnosti, t. osobného dotýkání, tak hned sprosta jmenování osob, anebo jednotně kterých podobně jako řečníci před právem, ac fiunt non ecclesiastae sed rabulae dicaces; jako by nemohli jinak k cíli naměřenému svých řečí jako lodi k břehu bez podrbnutí jiných přitáhnouti. Onen Osiander měl ten obyčej, aby na každé lekcí své vždy někoho z znamenitých doktorův starých i nových dobře zmyl. Což i nyní již Illirikus statečně zpravuje, i lži i lsti, a jiných jim podobných ctností na pomoc povolav, žádné jednotě pokoje nedá, všeckny mustruje a spravuje, obírá, škube, nedostatky ukazuje. Děkujte jemu za to, nebo lajte, kdo chcete, nic nedbaje na to, nebo on sobě to za velikou k onomu Eliášovi podobnou horlivost pokládá, t. by žádnému pokoje nedal, jedny proti druhým bouřil a tak právě byl pax concordiae: mezi tím samého sebe jako nějakou modlu nade všecky nepatrně a chytře zvyšuje a všechněm představuje. Ale že Illiricus není kazatel, protož k kazatelům (jeho u všech neštěstí jako lstivého a pyšného člověka nechaje) se navrátím.

Tesklivá věc jest rozumným a pokojným a pobožným lidem takového kazatele, který se rád po lidech vozí, slyšeti, i milosti k němu i žádostivosti služeb jeho musí v srdcích lidských ubývati; ano někteří za něj a jako takový nerozum se stydí, jiní na něj hněvají, jiní ho sobě rozličně vykládají, buď za vysokomyslného filaxina mnoho a víc než sluší o osobě své smýšlejícího jej majíce; jiným se zdá, že musí býti z přirození zlostný a virulentus, mstivý, domnívaje se a chtě vidín býti osvícený, horlivý, mocný, opravdový. I jeví neopatrný, vášně své přivodí a tak podle těla že chodí jako doskočný, všetečný, smělý, nevážný, lehkého soudu, na své uvázané nohy pro slepotu hleděti nemoha. Ješto kdyby ten kazatel, nechaje osobného dotýkání (kteréž rádo z osobné nenávisti plyne), samé věci, kteréž před sebou má, za příčinami hodnými předkládal a vysvětloval, potom klidem vůbec je obracel, také i sebe připojuje k nim a říkaje: „Nám jest potřebí k sobě prohledati, a svědomí své souditi; my nechcemeli hněvati Boha, pokut sobě hrozných hromážditi, potřebí jest, abychom pokání činili, napravovali.“

To kdyby činil kazatel, samať by applikací t. obrácení toho kázání a připojení jeho k své osobě, u každého v srdci se dělala, nemyslil by žádný, že na něj kážeš, a že z pomsty mluvíš; ale viděliby všickni, že je v duchu tichosti laskavě napravuješ. Než někteří mladí špatně vyspělí, v pokušení a v půtkách nebývalí, nemoudrou horlivostí zažžení, když něco toho při svých starších spatří, byť dosti skrovné to učinil, správce hodné toho maje a sobě toliko známé příčiny, jako pastýř bedlivý, ihned sobě na Žižkovu sudlici odměří, uslyšíš, a on snad někdy nevěda co jiného kázati, anebo pro přílišnou žvatornost nemoha s tím mlčeti, zuřivě tresce, sám jsa nedotrestán, přítomné posluchače spravuje a češe, Novokřtěnce, Mikulašence drbne, také Habrovanských, ba i starými kacíři, o nichž málo více nežli nic ví, štěká, nemnoho na to mysle, k čemu jest to dobré, a jaký užitek toho bude při posluchačích, budeli to komu k jakému vzdělání čili k něčí zkáze. A protož dobré jest pamatovati na ona slova apoštola: „Pokudž na vás jest, se všemi pokoj mějte, ctí se vespolek předcházejíce.“ A Pán dí: „Blahoslavení pokojní.“ Ne v bouřit jest zajisté Pán; Bůh jest Bůh pokoje. Ale žeť praví také Pán: „Nepřišel jsem pokoje pustiti na zemi;“ protož kdo tomu dobře rozuměti umí, i potom v nějaké poblouzení nepřijíti, viz příklady svatých a samého Pána, a uč se od něho, jakž on sám dí: „Žeť jsem tichý a pokorný srdcem.“

B) Vady při menších věcech.

V tom, což se má při hlavních artikulích nebo věcech mluviti, také rozličná běží vitia. Mělby se každý ten hlavní kus povysvětliti nejprvé tak povrchu, aby se slovům dobře rozuměti mohlo, a potom věda kazatel, čeho potřebují posluchači ti, jenž jej slyšeti mají, a k čemu se v té Boží řeči i v těch artikulích z ní vzatých příčina dává, i mělby se

pěkně do těch věcí vebrati. Ale jakž potřebí jest, buď vysvětlovati buď utvrzovati nebo amplificovati (t. j. rozšiřovati) buď v mravná (jako říkají) napomínání obraceti a tudy k opravdovosti a k živosti lid přivozovati. A taky měl neb mohl činiti, buď rozebráním definicí t. věcí a slov v ní se zdržujících, buď učením divisi (t. čehokoli na částky příležité rozdělení) a pořádným těch dobrých věcí předložením nebo přeběhnutím, buď některých písem shledáním, jich jedněch s druhými srovnáváním, a jedněch druhými vysvětlováním; buď to příkladu nějakého příhodného přivedením a jeho příjemně vysvětlením, i z něho té věci uměle světla přidáním. Ale řídcí se přitom tak chovají.

I.

Někdo nedbalý a nepečlivý jsa člověk, nebedlivý správce anebo jeho pomocník, a předešlého času maličkého nabyv světla a umění při duchovních věcech, když artikule položí, a potom před sebe vezme jeden, i mluví leccos, co se mu nahodí, a jako říkají, co slina k ústům přinese, sem i tam se motaje, okolo toho se toče, jako lodi v vlnách mořských okolo kotvy, k níž přivázaná jest, i těch i oněch věcí drbá, onam i onam obrací, ani čeho se čacky neujme, ničehož světle, jakžby rozumíno, a dobře užito býti mohlo, nepředloží, než tak ze všeho divnou rohož plete.

II.

Jiný ač něco někdy poví při artikuli prvním, žeby mohlo tak státi, velmi sic zprosta někdy i zhloupa; však když bude při druhém artikuli míti také něco promluviti, anebo i při třetím atd., i bude to též tesklivě po druhé znovu mluviti, tak ničemně jako kdy prvé anebo ještě drobet hůře a spleteněji.

III.

Některý zhloupa moudrý mládenec mluví při artikuli některém rozličné věci, magno spiritu, byť se pak k tomu přítomnému času nebo místu, nebo příčinám, nic netrefovali, dosti na tom maje, když to, což nedávno koupil, dobře prodá (ac consequetur ingenii et eruditionis laudem), něco slyšel

od svého staršího nebo správce, líbilo se mu. Protož nemohlo to v něm dlouho tejno býti ani růsti ani uzrati, anebo dobře zažito býti, i vyprýštilo se. Ale psotu lidé předce někteří poznají, jaké listí a ovšem ovoce na kterém stromě roste a někdo zhejralý nedíli, ale pomyslí, k čemu jest to přistrčil?

IV.

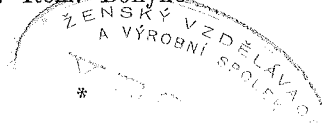
U vysvětlování dosti pilně světlých a k srozumění každému téměř snadných, a ať tak dím zprosta nic tak zvláštně potřebných věcí, někdo se všecken vydá a s horlivostí vypravuje. Příklad dám, kterak jsou židé veliké chytrosti proti Pánu užili, když k němu poslali své učedlníky s Herodesovými služebníky. I vysvětluje tak i onak, co kteří myslili anebo obmýšleli, k čemu Pána přivésti chtěli, a co by z toho bylo pošlo, kdyby Pán jejich myšlení byl nepoznal.

A tak summou daleko více káže satana a jeho nástroje, ty zlotřilé lidi nežli Krista Pána a skutky jeho. Ač kdyby co toho střídmě učiněno bylo a nedlouze pro ukázání tím prozřetedlnější moudrosti a umění Krista Pána a potom aby applikací náležitá byla udělána t. z toho ponavrženo bylo posluchačům nějakého naučení nebo výstrahy, mohlo by to své místo míti. Utěšená jest od našich předkův často užívaná sentencí kazateli a zvláště správci, že více sluší svědomí krmiti nežli smysly (a nech ať přidám) i své i lidské. Načež by vlastně slušelo pomýšleti těm, o nichž hned.

V.

Kteří rozličnými historiemi (ať nedím básněmi a rozprávkami málo užitečnými a někdy snad i škodlivými) i sami se rádi zaměstknávají, i jiným je schutí, něco také někteří zvláštního tím obmýšlejíce vypravují, uši některých novinek žádostivy lektajíce. Jako jeden moudrý kazatel*) rád římských kronik příklady brával a ty historie vypravoval obšírně, často i vysokými ale nepříležitými slovy, pravě: Toto neb jiné římští senatoři učinili neb ustavili. Item. Bohyně

*) Štěpán Felix.

tři že v závod běžely, z nichž jedna jablko zlaté jiným po-vrhši, sama přece běžela i vyhrála závod. Slyšel jsem, že některého času šenkýřka nějaká také šla do kostela ke mši jakž obyčej. A toť kněz kázal a v svém kázání příklad nějakž velmi potřebný ale šenkýřce příjemný přivede. Po kázání šenkýřka vrátivši se domů, chválila kázání toho pravěci, že jest nikdy tak užitečného kázání neslyšela. Toto pak bylo, což a pročež kněze chválila: dával kněz příklad, jak jsou lidé mnozí falešní, neupřímní, a blížní své škrabí, jako prý šenkýřky, když pivo zlé mají, tak že ani pěny držeti nechce, tedy namydlí něco toho piva a vlejí do sudů. A takž se to pivo velmi pění. I naučila se ta šenkýřka od toho kněze z toho příkladu, jak by pivo opravovala, aby ho snáze vybyti mohla. Než kdožť jest i těch historií, kteréž jsou v svatých písmích nám pozůstaveny, i jiných k pravdě podobných dobře povědomý, můžeť mnoho slušným a opatrným jich připomínáním mluvení své ozdobiti, et auditores retinere benevolos et attentos, někdy celé historie předložením, a z ní jako jádra a pravého cíle k svému mínění obrácením, někdy známé historie jako o Davidovi, Saulovi, Achabovi, jedním téměř slovem navržením, ale vše co vhod dobro. Kde mnoho plev a málo zrna v pytli, nechvátají kupci na to, radši chválí čistou, zdařilého zrna, a dobře vyvatou pšenici.

VI.

Aniž jsou mnoho užitečnější oněch prvních, kteříž něco málo více než nic latinou sobě pysky omočivše, často na kázání latinskými, řeckými nebo i židovskými slovy prskají. Vážnému muži a šlechetnému žeby někdy něčeho toho dotekl, byť pak i latině neuměl, ale sic jináče hodný a umělý, pracovitý a pilný správce lidu Páně byl, a tomu co praví dobře rozumněl, nic bych za zlé neměl, ani co toho za věc nenáležitou pokládal; ale mladým všetečným, velikého jména chtivým atd. všechněm bych pravil, aby se to přihodilo, co onomu kazateli, jemuž po kázání soudcové za tak slavné kázání (v němž byl i řeckého i hebrejského jazyka dotýkal) děkujíce i toho doložili, že jsou tomu velmi rádi, že tak

správce mají učeného, aby řecký i hebrejský jazyk jemu nebyl neznámý. Mohlo by se takovým říci: Ne sutor supra crepidam. Čistá věc, čemu kdo nerozumí, dáti tomu pokoj. Nevíš, kdo mezi posluchači býti by mohl, snad i ten, kterýž by se tvému neumění a smělosti podivil.

Jako se stalo jednomu v jazycích rozličných nezběhlému kazateli, když vykládal to slovo Emmanuel, na tento rozum: Emma (prý) jest jakoby řekl Bůh, a nuel jest s námi. Byli tu na kázání jistě čactí lidé i mistr jeden znamenitý, kterýž v latinském, řeckém i židovském jazyku mimo jiné mnohé mistry velmi učený a zběhlý byl. Styděl jsem se jistě za toho mluvitele, a bylo zač, ačkoli sic jináče nebyl hloupý.

VII.

Času zmrhání. Z těch již dotčených vad pochází také obyčejně i tato vada i škoda. Kdož ten čas k společnému slova Božího rozjímání posvěcený v neužitečných jakýchkoli řečí rozmnožování stráví, a lidské uši i srdce těmi plevami nebo mlatem (jakž světa pochlebníkův obyčej) nakrmí, již potom nemaje ku potřebnému promluvení času, udělá konec a lidé rozejdouce se, takoví zůstávají, jako prvé. Mnohý z nich jestli něčemu poučen, jestli napomenut, čili potěšen, anebo zarmoucen, čili vystřežen od něčeho, čili snad pokárán pro něco, nic neví; ba snad i kazatel, když vstoupil na katedru i sstupoval s ní, sám nevěděl, co toho má býti, anebo co jest již učiněno.

VIII.

Písem vedení, t. připomínání některých míst z písem sv., bylo někdy velmi nespůsobně činěno. Někdo paměť maje dobrou, mnoho připomíná písem a z jednoho na druhé skáče jako straka s kolu na kůl. A žádného téměř písma nevysvětlí, a pěkně k jiné řeči nepřipojí, neudělá decentem metasthasim, než tak je jen jako nějaká drva na hromadu mece, ještо častokrát nevelmi se trefují; anebo někdy utěšených míst, vlastně k tomu přináležitých zanechaje, natahuje sobě dosti z daleka jiná písma, ana mu jako ploskou připadají; však on myslí, že se tak čistě a pěkně kázání jeho těmi

písmy vyplňuje, a ono velmi utěšeně, jakoby sekaninou anebo senem zeď žibroval. Lépe by bylo, aby málo písem vedl, než kteréby koli připomenul písmo, aby bylo české a k té věci, o níž mluvíš, vlastně se trefilo, tak aby rozumného posluchače mysl zřetedlně toho chopila, s chutí to slyšela, i toho v sobě potvrzovala, a aby se jí zdálo, že to nijakž nemohlo vlastněji vyloženo, ani kam jinam obráceno býti. Vždycky ti pak sluší a náleží, cele písma, t. místa některého v písmě sv. celý smysl, by i obšírnými slovy položen byl, připomenouti recitare, čili někdy díl nějaký toliko, někdy jen něco málo slova některého, někdy toliko toho, jenž píše, jmenovati bez připomínání jeho slov, někdy jedno říci, že duch sv. praví, někdy slova z písma toho vzíti, a tak jako od sebe sám mluviti (t. j. písemně mluviti, slov i frazí z písem sv. vzatých užívaje). To se vše opatrnosti kazatele pilného a bedlivého poručiti musí; nebo dlouho by bylo o těch všech věcech všeckno vypisovati. Rozumný a mluvení takovému pozvyklý kazatel, jakož písem tak i posluchačův jsa povědom a maje k velikomyslnosti připojenou velmi před Bohem vzácnou ctnost pokoru, bude se v tom věděti jak chovati, aby ani sobě lehkosti ani posluchačům překážky nespůsobil.

Já toliko toto pravím: Když je nějaká sentenci znamenitá slovy jadrnými pěkně pověděna, a věc v sobě obsahuje velikou a zvláštní: slušíť to písmo i cele připomenouti i pěkně zdařile vysvětliti a k své řeči uměle připojiti, aby jako drahý kámen v prstenu nebo v ušlechtilé zápone příslušně se dělo a skvělo se. Ale někteří jsou v tom velmi nebedliví, lecjakýmis slovy písmo přivedené tak připojují k své řeči leda bylo, a tudy slouží posluchačům, aby také i oni tak neživě a neopravdově slyšeli, attentio et benevolentia evanescit, živost, ochotnost, a opravdová v poslouchání bedlivost a chuť kamsi se děje, takže budou seděti jako nějaké mrtvolky, a mezi tím slovo Boží jde kazateli nespůsobilému z úst, posluchačům pak napoli marným, mimo vnitřní a někdy i tělesné uši šoust, bez užitku v zmaření, což jistě nemůže býti bez malého hříchu.

Někteří mladí vidouce muže vážné, umělé a dlouhým zkušením vyučené, buď písma sv. slovy svými vážnými, však i vlastními připomínati, anebo některé z jiného jazyku latinského neb německého čísti, ihned tolikéž činiti chtí; ale cizí škorně nehned se každému trefí. Mně se tak zdá, že by ti mládenci povinni byli v to se uvoditi, aby taková písma sentencí z písem zpaměti uměli a v kázání slovy těmi, tak jakž jsou do češtiny vyložená, je přivodili neb recitovali, a zvláště z Nového Zákona, kterýž (nechať se maličko pochlubím tím, v čem jsem dobrý díl věku svého strávil) s takovou velikou a pilnou prací, jakž nejvlastněji na ten čas býti mohlo do češtiny jsem přeložil. Ješto mně se tak vidí, že toho žádný z mně rovných, ovšem pak některých mládenečkův, z latiny a z kterého koli jazyku, ex tempore, tak hned pojednou bez mnohého na to myšlení lépe nežli já, praemeditatione s mnohou prací, volný čas sobě k tomu obrav, a nejednou to od počátku až do konce korrigovav, vlastněji a jadrněji neučiní. Nedotýkámť pak tuto moudrých a vážných mužův, kteříž své opatrnosti někdy užívajíce, některým slovům v textu písem sv. vyhybujíce circumlocutione potius utentes, jako proroka onoho slova připomenouti majíce, jenž k církvi izraelské příkladně mluvě, dí: „Ty si se kurvo pod každým dřevem ratolestným na pahrbcích frejířům svým a t. d.“, týž smysl slovy jinými pověditi takto, neb na týž smysl jinak: „Ty si šlundro nepoctivá neb poběhlá, milovníkům svým zjevněs se propůjčovala anebo s smilníky svými zle živa byla, mněs se spronevěřila.“ Díli mi pak někdo z těch ráno moudrých: „I což ty tedy chceš, abychom my měli poctivější uši nežli duch Boží ústa?“ odpovímť takovému: Ne vše sluší služebníku co pánu, ne vše v každý čas, ne vše před každým a všechněm. Onen masa chtěl nejísti nikdy třebas, jen aby k vzdělání a ne k zkáze byl lidem, jako hříchem zkaženým. A zvláště některým všetyčkám mohlo by se říci: „Srdce blázna jest v ústech jeho.“ A protož což jest v ústech, rozumí se, že toho s těžkem i srdce jest prázdné, co kdo miluje, o tom rád i mluví. Poněvadž onen veliký muž pověděl, že oko nepoctivé jest ne-

poctivého srdce posel; co pak dí o slovích špinavých? Viz, co apoštol praví de contrapelia. Než jestliže se kdy některému pobožnému a u lidí vůbec známému, i v příjemnost a milost uvedenému starci něco toho přihodí, že z horlivosti nějaké verbum obscoenius trochu nespůsobné excidit se propoví, ut solent senes quidam audaciores etc. drobet prostořečí, na takovýchť mužích rozumní a pobožní posluchači to rádi snesou bez mnohého se na ně uražení, tak jakž synům se sluší míti k otcům.

Ale nad toto nade vše mnohem horší jest vada při tom svatých písem přivozování: nevlastnost a netrefování se smyslu písma toho, kteréž připomínáš k tomu anebo s tím, k čemuž je přivozuješ, a čehož jim dovoditi chceš, t. nahybování písem sem i tam, podle libosti mozku tvého a vlastního, ducha Páně. O tom kdož dostatečnou vědomost míti chce, čti (jestli že smíš, a jsili prvé dobrým dryakem opatřen, pro nějž by jed litých baziliškův škoditi nemohl) psaní kacířů některých, uzříš, jak jest chytrý a lstivý satan. Avšak také se přichází toho vitium dopustiti dobrým a šlechetným někdy lidem z hlouposti anebo z prostnosti jejich a neprozřetedlnosti, zvláště kteří nejsou pilni čítání. Těmť by náleželo na péči se míti, aby v nějaká osidla satanův při tom (třeba si prvé nežli by zvěděli) nepřišli; nebo i toho jsme již něco za našich časů v skutku spatřili. A protož potřebí bedlivého soudu a pilného zpytování toho, t. kterak jsou apoštolé sv. ba i sám Kristus Pán písma prorocká přivodili, a jak jsou pak staří učitelé purior antiquitas obojich písem, t. Starého i Nového Zákona, užívali; jak teď za našich časův a málo před tím ti, kteréž Bůh sobě k obnovení církve své za zvláštní nástroje a rozkošné druhých darů svých nádobky postavil, ostatek pravda zřízeného spasení, jakž otcové naši říkali, naučí, to jest to zvláštní Boží pomazání, jakž napsal sv. Jan.

IX.

Takž podobně se děje i při užívání příkladů, kteříž jsou non postrema pars amplificationum, bez soudu některý kazatel lecjakýs a na lecčems příklad dá, jakž mu na mysl přijde:

1. Někdy bude lehká věc a tak lehkomyslný příklad.
2. Někdy jakýs drobet nespůsobný, tak že se zdá někdy meze stydlivosti přebíhati.
3. Některý se pak málo trefuje k věci předsevzaté, anobrž více odporné namítá k zkáze, t. toho cíle, k němuž kazatel směřuje.

Jestiť příklad jako meč na obě strany ostrý. Příklad před nepřítelem přivesti, jest se mečem tím brániti. Budešli jím uměti šermovati, můžeš se dlouho brániti; pakli jím nebudeš uměti mocně a čerstvě hýbati, jakž náleží, tehdy než zvíš, anť bedlivý a chytrý nepřítel, když ty se zamítati budeš, přirazí tobě meče druhou stranu (kteráž též ostrá jest) k hlavě, tak že ty sám sobě svou braní spůsobíš škodnou ránu. Přivedeš příklad, kterýž se v něčem a poněkud netrefuje k tvé věci, ale jí velmi odporuje. Jako kdyby někdo důstojně o někom chtěje mluviti i připodobňoval by ho k orlici, kterak on t. v své ušlechtilosti ducha a mysli jest bystrý a subtylný, rozličných věcí spatřováním, a tím v mysli daleko se a vysoko k nebeským věcem se vznášením, jako orel v povětří, tak sobě spatřile létá a pohrává, až někdy i zraku lidskému pro přílišnou vysokost nespatřitedlný jest. A protož jakž orel nad jiné mnohé ptactvo ušlechtilejší a vzáctnější jest, tak i ten muž pro takovou bystrou mysl i jiné dary Boží, jimiž duch jeho obdařen jest, an se v nich před jinými stkví, za důstojnějšího mimo jiné hodné jmín i nad jiné velmi vážen býti má.

Odpoví někdo (meč tvůj přiraziti k hlavě chtěje): „A ty jej neškodně chválíš, když jej připodobňuješ k tomu pyšnému a zkrvavělému tyranskému ptáku, jehož rozkoš jest i smrdutým mrchám pokoje nedati, i před očima jiných prostějších vysokostí přílišnou se zakrýti, a to vše lstivě, ne aby tam co subtylného sobě k stravě hledal; ale aby nebo ohyzdnou pastvu spatřiti z tak vysoka lépe mohl, anebo o jiných ptáčkův bezhrdle, jichžto nevinné krve nešlechetnou žížní prahne, tím podvodně ukládal, na ně jako šíp z oblaku vystřelený připadnouti, v okamžení na zem sraziti a svými ukrutnými pazoury rozsápati jsa hotov. Jestliže jest taková

mysl, takové usilování, taková i práce toho tvého vzáctného muže (jaká ptáka toho) nad vylitím krve lidské neb i hovadí libost a zvláštní kochání své v tom majícího, mohls radče s takovým jeho vychvalováním pomlčeti." Ale kdožby uměl s příklady zacházeti, mohl by odporníku tomu takto odpověditi: „Jakož ušlechtilý pták orel divnou v vysokém povětří má rozkoš, pilen jsa, aby pastvu sobě, jakouž by mu kde Bůh zdařil, našel, kdež a jakž může, tak také i ten dobrý a šlechetný muž rozkoš svou v sv. přemyšlováních o věcech nejvyšších divnou maje, obmýšlí celému životu svému duši i tělu to místo, ten pokrm a tu všecku posilu od Boha zřízenou, kteréžby v požehnání jeho zde i potom věčně k dobrému užívati mohl. Jakož i sám náš nejvyšší země živých i té budoucí pravé a věčná monarchie pán a král své vyvolené, když rychle svržené s sebe všecku hrubost a strastí čitedlnost v duchovní a nejsubtylnější spůsob proměnění budou, k orlicem na pastvu chtivě leticím připodobňuje a praví, že k němu v ten čas poslední všickni věrní z oudolí zdejších hrozných bíd hned pojednou vytržení a v zhůru v povětří vychvácení jsouce shromážděni s nesmírným potěšením a veselím, jakožto k nevymluvnému andělského toho pokrmu zakušení půjdou. A tak když tě se Pánu ten příklad líbil, i pročby se mně jeho užiti k tomu nelíbiti mohlo. Ale to tam.

Když příkladu dobře užito býti má, tehdy neníli příklad všelijak se dobře trefující, nemeškati se dlouho na něm, někdy málo hojně navrci, jako Pán Kristus v řeči své podobenství předložil v tom, v čem byla podobnost, hned zavřel napomenutím, aby se věrní jeho učili opatrnosti od synů světa; nebo (prý) oni jsou opatrnější v svých věcech nežli synové světla v svých. A prorok dí: „Všeliké tělo, t. člověk, jest jako seno a sláva jeho jako květ polní."

Těch pak příkladův, jenž stydlivým ušim nejsou příjemní, sluší se varovati pro mnohé příčiny. Jako jeden dobrý muž smlouvou novou, kterou Pán Bůh s lidmi činí, vysvětliti a před očima posluchačů zveličiti chtěje, přivedl příklad příhodný jistě, a velmi vlastní, ale nevelmi uměle mluvil;

protož zhýralejším myslem téměř k smíchu posloužil, pravě: Jakož tak se muž ženě dává ve všim, a ona jemu též, aby cožkoli má muž, to vše ne jeho samého bylo, ale bylo to ženy jeho, a též zase, co žena má, aby to bylo mužovo, tak jakž jest prý smlouvě Boží. Drobet neokrouchaně čili mám říci neopatrně mluveno; nebo sic ten příklad mimo jiné příklady téměř všecky k té věci případnější, a v písmích sv. velmi se ho často užívá. Ale potřebí k tomu prohledavosti rychlého soudu, aby i maje hojnost řeči jako vody, tak ji uměl a mohl vésti, jako potůček sem i tam rozličně: aby nikdež v nic neslušného nezavadil, časté se cvičení, dlouhý zvyk a mnohé zkušení nesnadné to všecko při pobožném, pilném a netesklivém muži spůsobí, tím každý jist buď. Ale pracnéť jest v tvrdém vrtati, difficilia quae pulchra. Snázeť jest mnohem směle, odlože i studu na stranu, třískati, řekna lidem: Varujte očí, nevíte, kam skočí; nebo kazateli všeckno sluší, aniž kdo smí na kázání knězi v kostele odpověditi, licet impure quid vis garrire nestoudných bezbožníků obyčejem, kteříž na větším díle Epikureové jsouce anebo Sadduceové ani o pekle ani o nebi nic nevěří, samému toliko hříchu svému i řečí i myšlením i skutky s velikou sloužíce pilností, z nichž jednoho, ač nerad (věře že mi i čtenář i ovšem Pán sám odpustí) připomenu. Ten hovadný jsa člověk a jako slepý v barvách před hovádky v kázání laškuje, vychvaloval nebeské království, a příklady rozličnými, kterak by ono bylo dobré, to vysvětloval, až naposledy jako nevážný troup pověděl, že jest tak dobré jako tuším dobrá řípa s tučným skopovým masem. Hoden byl zajisté lotr za takové kázání po uhersku harum palcát na rytířstvo pasován býti.

X.

Et non alludere ad locos communes; ovšem pak non habere locos communes. O tom vitium nyní psáti zanechám, radče o té věci, t. de locis communibus, obzvláštně něco před zavírkou všeho povím; nebo málo něco o tom dotknouti toliko škoda by byla. A tuto mnoho hned o tom psáti nepřípadno, radče až se jiné věci menší a drobnější odbudou.

KNIHA DRUHÁ.

Druhý díl vášní, vitiorum,

jenž jest nespořádání anebo nepořádnost menších neb větších věcí.

Jsou někteří kazatelé, kteříž aby sobě ty věci nalezené a odkud koli vzaté, kteréž lidu Božímu mluviti mají, některak spořádali v mysli, a potom pěkně pořádně jedno po druhých předkládali, o to nic nestojí; ale tak lecjaks, což prvé na mysl přijde, a potom třebas i dvé, tré, spolu mluví a pletou. Nejedni tak velmi pletou, že téměř žádného cíle, k němuž by směřovali, v řeči jejich nemůže se spatřiti; než tak bude jejich mluvení jako prostopášné a rozběhlé stádo sem i tam se motající: budou mnohé dobré věci i slova někdy případná a vlastní a při někom i hlaholu nelibého dosti i postavy slušné a příjemné a t. d. A když není slušného pořádku, prostí posluchači nemnoho toho užívou, a rozumnějším bude velmi, nepříjemné. Jeden kazatel měl obyčej spořádati sobě věci i veliké, jako artikule přední nebo hlavní, i potom při nich věci menší velmi nespůsobné (t. nerozuměje co napřed státi a co po čem jíti má) a již tak kázal, nadělaje dosti částek až příliš. Bývalo to jeho vzdělávání a pořádání věcí takové, jako kdyby řezník polože skopce na štok, tak jej lecjaks na kusy sekal, žádných přihbí a kloubův a jiných regulí a obyčejův řeznických nic nešetře. Anebo jakoby pěkného listíčka a kvítků rozličných drahný košíček někdo měl, ale z toho všeho ani věnce křtaltovného uviti ani nějaké pěkné a slušné kytky složiti neuměl, než tak nepořádně to kvítíčko rukou bera rozdával, a aby všechněm vonělo, před sebou roztrušoval a po stole nebo i lavicích rozkládal.

Nalezají se muži, že pěkná slova frases sententias etc. mají, tak že jest milo jich poslouchati, jako jeden byl, kterému se čistě ochotně sypalo a teklo v hojnosti, ale bez pořádku: a mnozí i dobře užili těch jeho služeb t. okřáli, rozhorlili se, posilnili, potěšili. Ale však taková kázání nemohou než býti k spamatování velmi nesnadná; adjuvat n. memoriam ordo rerum; nebo to rozum a soud, by i pěkný byl a osvícený, zatemňuje, a pamět u mnohých dosti lidí mdlá a krátká byla. A protož mnoho se tu slova Božího zmaří a kazatel někdy marně se mnoho natrápí a ustane. Tak jest podobně i v některých písničkách, že pořádek veršů non coaluit, nec fluit alter ex altero, jest nešetřen; mohl by je, kdyby kdo chtěl, bez předělávání přesaditi sem i tam rovné jako artikule zakladání kazatele napřed řečeného etc. Takovým písničkám pracno a nesnadno jest zpaměti se učiti.

Někteří chtí, učených a umělých mužův neuměle následujíce, kázati podle pořádku rhetorického, juxta methodum položí napřed definici, druhé rozdíly partes, třetí příčiny toho neb užitky causas etc. A potom mezi tím neumějíce ani definici udělati ani divisi, t. částek nebo stránek, neb rozdílu sebrati, divně se pletou a motají; jako tkadlci osnovu navinouce, potom místo outku náležitého vytkávaliby konopěmi, vlnou, kozími srstmi, senem, strnistěm, slámou a rozličnou chamradí; bylo by to divné plátno nebo sukno. Jako jeden kázal o pokání, a artikule položiv, první před sebe k vypravování vzal, coby bylo pokání, i definoval, že jest dar Boží; nebo prý, dí písmo, budeme pokání činiti, dáli je nám Bůh. I jakž to vysvětloval a okolo toho vždy chodil, pilně důvody shledávaje a potvrzuje své definici, až bylo tesklivo poslouchati; nebo nic čackého nepověděl o tom pokání, jaké věci v sobě zdržuje a t. d., aby tak mohli sami sebe porozsouditi, také-li jsou oni to pokání činili aneb nečinili, a mohouli je činiti. Jiný rovně takovýž kázání činil o víře, a definici též učinil, že více jest dar Boží; potom toho široce z písma na písmo jako z kola na kůl velmi nepříjemně dovodil, a nemálo času výborného zmařil, i posluchače z dobrého dalších Božích služeb užívání téměř vyrazil.

Avšak kazatel ten mluvil směle, mocně, zmužile jako znamenitá hrdina, horlivě a vroucně, jakoby výborného nápoje měl plný zlatý koflík, a ono nebylo než řídkého zvětralého a neučištěného piva prostý měděný koflík, a to ještě při přítomnosti znamenitých mužů, výborných kazatelův, a mnoho lidu i předních toho kraje osob.

Protož vídí mi se, abych o tom pořádku a těch pořádnostech něco tuto pro mladší prostáky nedlouze pověděl; nebo jsem při nejedněch mluvitelích to poznal, že o žádném pravém pořádku nic téměř nevěděli, a ne často pořádek anebo pořádnost za nepořádek měli.

I.

Nejsnadnější a nejprostější pořádek jest bráti z řečí Božích věci tak jakž tam jedny po druhých stojí, a prostým kazatelům jest to nejbezpečněji. Příklad dám: Kdyby kdo na Evangelium o králíkovi kázati maje, chtěl nejvíce o víře mluviti, mohl by předložiti tímto spůsobem rozdíly víry:

1. Víru o Kristu Pánu, kterouž maje, králík šel k Kristu Pánu, aby s ním o uzdravení syna jednal.

2. O víře k Kristu Pánu, kterouž evangelista připisuje králíkovi: Uvěřil, prý, člověk řeči a šel.

3. O víře v Krista Pána za spasitele přijal dověrně, i dům svůj všecken k témuž přivedl.

II.

Přirozený pořádek, naturalem ordinem, chtělli by kdo zachovati, mysle na totéž evangelium kázati, mohl by takto věci spořádati:

1. Artikul aby byl o víře a rozdílech jejich.

2. O mocech a tak i ovoci té víry, t. j. o skutcích, kteří právě dobří skutkové slouti mohou.

3. O užitcích té víry, kteří se nalezají při těch, jenž ji mají, a na odpor o velikých škodách nevěry.

Takové artikule každý snadně spamatuje; nebo přirozený rozum pomahá paměti jejich zdržovati, vida to zřetedlné, že nejprvé musí povědíno býti něco o tom místního, co má býti předkládáno t. jaké jest to: jedno-li jest čili několiktero. A potom zatím teprv již snáze bude rozuměti, jaké jsou moci toho, co pochází z toho a plodí se odtud. Naposledy též rozum soudí: Co pak jest po tom po všem? Užitečné-li jest to čili škodlivé? A jak velmi, máloli čili mnoho? A z toho přirozeného soudu pořad hned ukazuje napomenutí neb výstrahu, t. jestližeť jest věc pořádná, tehdy jí sobě vážně nabývejme a hledejme atd.; pakli zlá a škodlivá, tehdy jí utíkejme. A ještě dále předce přirozený pořádek hned vede k hledání pomoci k tomu a příčin příhodných.

Můžeš pak tím přirozeným pořádkem jíti od větších věcí k menším, od summovních k drobnějším, a to bude analytica methodus; anebo počna jako od konce jíti ku počátku, od poslednějších věcí k sprostnějším, od menších k větším, od drobných k summovním, a to slove methodus synthetica. Na ten spůsob kázání spořádané a složené jest jako strom spanile vzhůru zrostlý, jehož ratolesti čistě pořádně jedny z druhých jdou velmi příslušně; ale rozuměj tak, když i po těch menších věcech také toho pořádku šetřiti budeš; jinak sic něco tak něco jinak (t. nepořádně a nespůsobně) dělaje, nejspíš chodcovský plášť ulepáš.

III.

Artificialis ordo jest velmi zvláštní nepatrné, věcí větších nebo menších, mistrovské však umělé spořádání podle vůle a libosti mluvitele, kterýž počne odkud chce, zavře čím chce. Připojí ku počátku, a tak udělá prostředek z čeho chce, a jako naděje a rozšíří to, avšak jakž řečeno, tak aby to všeckno se zdálo pěkně, slušně a mistrovsky býti složeno, jakoby to tak narostlo; ano aby se prostým posluchačům zdálo, že jest to podlé pravého přirozeného pořádku složené a jako srostlé. Takové promluvení podle toho spůsobu jest podobné věnci anebo koruně mistrným spůsobem uvité, tak aby se čistě všeckno jedno k druhému trefovalo, vůkol jednostejnost částek větších vidína byla zde, onde něco zvláštního aby se stkvělo jako v koruně drahý kámen, perla, a i to

zvláštním rozkládané pořádkem, ut nequicquam temere factum videatur, aut incogitanter. Mezi tím týžtýž kvítek z listí spojeného a rozvijejícího z barvy červené neb žluté neb modré, ušlechtilou mající patrnost se vyskytoval. Na taková promluvení v našem jazyku lepšího mistra sem nikdy neslyšel přes B. Matěje Čer(venku); před naším věkem B. Prokop a B. Jan Klenovský nebyli v tom žádní: ale všickni ti následovníci byli sv. Cypriana mučedlníka Kristova. Viz knihy jeho a zvláště Epištolu druhou v druhé knize, kteráž se počíná: Bene admones donate.

Ale potřebí jest při užívání takového pořádku veliké opatrnosti, nechceli kdo zplésti se a zmotati, aby snad potom nevěděl, kam dále, a tak aby před některými posluchači smíchu nesvalil a sobě hanbu neučinil. Kdožť neumí pěkných metastasí vtipně a to hned pojednou rychle nalezených dělati; kdo nemůže o vysokých věcech nízkým spůsobem pokorně a poníženě, a o nízkých vysoce a důstojně mluviti; kdo nezná (ať příkladně dím), kde která ozdoba, kde který kvítek anebo jako přikládání anebo rozvijení a jiné tomu podobné věci státi mají: nic v tom pořádku nesvede, mají tu někdy nejvzáctnější (jako třebas i nejmocnější důvodové) nejpřednější místo. Někdy k posledkům to, což nejčistšího jest, chováno bývá; někdy pak za jinou příčinou musí jako kvítek z listí ne cele rozkvětlý nepatrně vykoukati, aby ne od všech spatřín byl. V těch věcech kdo není prošlý a popřivyklý, velmi snadno sám se co kuře v koudeli zamotá, tak že mu nebude snadno bez nějakého artificium z toho, což před sebe vzal, vybřesti, jako vím, že předešlých let některým se přiházelo. Někdo zvláště bylli paměti drobet mdlé, přišel na to, že tu, kdež slušelo, třebas se málo zastavil a jinde bez potřeby dlouho se meškal, a tak snad ex parergis erga, ex ergis vero parerga dělal, podobně jakoby někdo na nepřítele čepičkou neb rukavicí z kuše střelil, a potom kuši povrha šípem z ruky hodil. A pak k tomu některý z mladých kazatelů ještě necele stvrzených vysoce mluvil, a tak plevy meškavé, lehké a zatemňující místo drahého pokrmu lvům sypal.

Cicero ad Herennium lib. 3. praví, že v potvrzování věcí anebo neodpovídání k odporům a přemahání jich in confirmatione et confutatione náleží tento zachovati pořádek:

Nejprvnější a nejmocnější důvody z předu a z zadu stavěti, prostřední pak nepříliš silné, však také neužitečné mezi tím slušně po místech postaveny podle jiných čackých dosti pevny budou. A kdyby se měla pravda pověděti, také se tam někdy paměti dosti umělých a zvyklých kazatelů mysl octne, aby se v rozmatených předenách zamotající rozřezovati a nevypletati věci musila, a tudy děliti, kdež žádných kloubův není. Slýcháno o B. Lukášovi Starém muži sv., kterak se mu přiházívalo, zvláště již k starosti, že hned tak na kázání řekl: „Pletu," a poznovu touž věc před sebe vzal, a při ní to, což mu se vidělo, promluvil. Avšak přece takového pořádku povědomost a v něm prošlost mnohý užitek přináší kazateli; nebo i v kázání, kteréž by sobě někdy podle jiného pořádku, o nichž svrchu složil, jestližeby duch Kristův něco zvláštního a užitečného (snad některé tu přítomné duši, o čemž i někdy neví mluvitel, velmi potřebného) v mysl kazateli vnukne, bude to umělý ten dobrý muž pěkně k tomu a příslušně, což v rukou má, připojiti, a na tom se, jakžkoli dlouho bude chtíti, pozastaviti. Podobně jako jakýs hospodář mezi jiné hrušky drahnou tykvici k hrušce podobnou pěkně nepatrně přivázal a potom hostem se pochlubiti chtěje mezi jinými pěknými hruškami tu velmi a nad míru zrostlou hrušku zdaleka na straně tam ukazoval, tak že jednoho drobet všetečného, ačkoli hrubostí těla a sádlem nemálo obtíženého, nabízel, aby tam na ten strom vleza, tu sobě hrušku utrhl, kterýžto přivázanou tykvici nalezna, jiným spůsobil smích a sobě pro daremné a dosti pracné na ten strom lezení hanbu.

Ale copak kdyby někdo slyše takového kazatele umělého a zvyklého, jehožby sobě i mluvení i jiné spůsoby liboval, ano i jemu se připodobniti žádostiv byl, a nemoha postihnouti pořádku těch jeho libých řečí, ano domnívaje se, že v nich není žádného šetření pořádnosti. Ale také že se lije ušlechtilá jeho řeč, jakoby kvítičkem prosejpal. I takž

by sobě také svobodu pustil: na žádný pořádek žádného v svých mluveních nemíti pozoru, a tudy sobě nemálo práce i pečlivosti umenšiti. I učinil tak a mluvíval i podnes ještě mluví, nešetře žádné věcí menších neb větších pořádnosti, leč samých toliko artikulů, aby z prvního neučinil druhého, anebo z posledního prvního; ačkoli někdy nemálo dobrých a užitečných věcí dotýká, buď šíře nebo kratčeji, jakž se jemu kdy přihodí, a jakž příčinami tu nahodilými mysl jeho do toho neb do onoho uvedena. A takovíť rádi spravují hned tu na kázání šaty posluchačů, roušky, střevíce, premy, šaldy a jiné haby, nebo zavedením se na ty věci někomu (jenž neměl kdy pro nepracovitost, pro lakomství a t. d. k kázání se včera neb onehdy přistrojiti), drahně kázání přibude, a zatím hodina vyprší a roboty se odbude; ačkoli věrným otcům pastýřům stáda Páně bedlivým, jestli žeby kdy co toho podle povinnosti své učinili v čas slušně, vážně, otcovsky a mírně, žádný věrný křesťan za zlé míti nemá; nebo jiné příčiny toho při dobrých a rozumných mužích a otcích bývají, nežli při některých k otcovskému i věku i váženému spůsobu ještě nepřišlých kazatelů.

A takž podobně na některých starých lidech již zpracovaných, zmožených a sešlých, anebo i nezbědovaných, když již i paměť uchází, i soudu někdy bystrému a rychlému pomaličku se vším, od zatalené krve a nespůsobilých (jakž říkají) duchů, děje se jakýmsi bystře duchovního zraku pronikavosti zastíněním překážka, ano i všecka někdejší udatnost poušla. Od takovýchť musí přijato býti, seč oni býti mohou, nežádati jim již nesnadných a téměř nemožných věcí, i skrze ně konaných svatých služeb nelehčiti; nebo někdy i jejich taková promluvení bývají netoliko neužitečná, ale jakož právě pobožnosti dobrým spůsobem tak i mnohými velikými užitečnými věcmi dobře, jakž dí písmo, osolená krmě, tak že milo bývá takových starců poslouchati, i je sobě přítomné a věk svůj budoucí na nich vymalovaný viděti.

Z toho pak obšírného rozdílu pořádkův et contra navržení snadno každý čtenář porozumí, že nepořádného mluvení, anebo pořádku potřebného v řeči pozpletení často největší

příčina bývá mdlá paměť anebo krátká paměť, anebo ať tak z prosta dím, nepaměť aut abstracte nepamětlivost, velmi jest vitium nedostatek a vášeň škodlivá ano hned matka jiných mnohých vad a škod.

Jsouť někteří ale řídcí, ješto dobrou paměť mají, kdyby jen jako do nějaké dobré, pevné a bezpečné truhlice mnoho nakladli, aby v čas potřeby měli co bráti a předkládati. Ale žeť takoví rádi bývají nebo nepracovití a již v své dostatečnosti mnoho smýšlející, kteréžto smýšlení ačkoli někdy bývá velmi marné a mylné, však k potřebného se k sv. službám připravení nemalou bývá překážkou; anebo bývají nulli aut certe obtusi sive tardi ingenii, tak že sami od sebe s málo mohou býti, řídko kdy sobě jaké kázaníčko čacké sformovati mohou sua arte, než jiných v tom užívati musejí, a ti se tak nesnadně při té věci psanými kázáními a postillami vydanými vůbec živiti musejí. Ne brzy toho obého spatříš, t. aby i vtip ostrý, ingenium acre, tu zdárnou jakous důmyslnost přímo k pravému cíli v věcech také i nesnadných směřující a spolu s tím také tenacem fidelemque memoriam měli. Avšak u některých lidí to obé jednostejně prostřední bývá; talis fuit meo judicio Philippus Melanchthon.

V tom pak nejedni zle činí, nemajíce z přirození paměti nějaké zvláštní, jíž by jiné převyšovali. I nechtějí sobě té, kterouž mají, někdy i nejhorší, cvičiti. Ješto jest shledáno a zkušením toho potvrzeno, že časté zvláště v věku mladém z paměti se potřebným věcem učení, a potom i časté toho, což paměti jest, svěřeno repetování, připomínání sobě a recitování, sedula et frequens exercitio, velikou pomoc paměti k držebnosti, i k snadnému věci v se přijímání i jich dlouho držení činí. O jiných pomocech paměti, kterýchž někteří učení lidé, ač našeho tohoto věku velmi řídcí, užívají, buď skrze lékařství, jako jsem slyšel o Pealovi Wittenberském doktoru, anebo skrze jakési vymyšlené regule, od nichž paměť slove artificiosa memoria, o čemž Cic. ad Herennium lib. 3. obšírně napsal. To vše vidí mi se, abych mlčením pominul; radče povím něco de metastasi.

*

Jest figura velmi potřebná, nebo skrze ni výborně se věci zvláště hruší a větší jedny s druhými spojují, byť od sebe dosti daleko byly. A kdož to pěkně udělati umí, tedy bude se zdáti, jakoby se tak ty věci srostly. Při vstupování z jednoho artikule na druhý i v menších věcech s jedné na druhou, někdy v potřebě z písma na písmo, s důvodu na důvod, vlastní místo své ta figura má; ano tu figuru i veverky umějí, když s jednoho stromu na druhý opatrně po ratolestech skáčí, hejduci a ti horní pastýři neb horáci; na vrch dřeva vleza některý, zaklátí stromem i s sebou a přiblíží se k druhého stromu ratolestem, chytí je, a tak se rychle přesmekne s stromu na strom.

Ale někteří k svému nepořádku v mluvení i to přidávati obyčej mají, aby s věci jedné na druhou nelibě a jako tvrdě co s patra spadl, a o takových říkával B. M. Červe(nka), že kázání jich jsou fleky, a jako špalkové svalení na hromadu tak i onak, jakž se trefilo. Hloupějším mládencům mohl bych příklad snad ne nejhorších metastasí dáti na těch kratičkých přístupích s artikulu pořádku kázání ročního na víru, ke čtení neb epištolám nedělním obecním. Sunt velut exorcia quaedam, quae ego ante aliquot annos in gratiam sancti viri Nigrini nostri festinanter effuderam.

KNIHA TŘETÍ.

Vady k samé toliko řeči kazatele náležející.

Ačkoli o slovích, de vocibus, a spůsobích skládání slov, de phrasibus, v Grammatice mnoho sem psal; avšak také tuto některých věcí krátce dotknouti musím, nebo vidím toho býti zvláštní velikou potřebu; ale toliko tak, jakž kazateli a právě theologiae milovníku náleží, non ut grammatici sicut antea sed velut theologiae studiosus.

Znám některé nezadní muže, kteříž v svých mluveních a vypsáních českých žádné péče na slova i phrases a téměř na všeckno na to, což slove elocutio, míti nechtí, vlastnosti a ušlechtilosti řeči své přirozené, anebo mrzutostí nic nešetříce, jakoby jim dosti bylo, když oni věci hlavní vyhledají anebo sberou, a je sobě spořádají, jakž se jim vidí, již pak potom pověz se to, jak pověz, po selsku, po městsku, po charvatsku a t. d. vše dobře, když se jedno to, čehož se v hlavu nabralo, vymele, tak že u těch kazatelů žádného téměř rozdílu patrného není mezi obecním mluvením a kázáním Božího slova; quod mihi turpe vitium videtur. A ne zle mi se líbí, což napsal Cicero de Oratoribus: „Ne quid n. refert videre quid etc., t. j. není na tom, že by věděl a jako v mysli své na to hleděl, co mluviti máš, ale aby to spůsobile a utěšeně pověděl. Ano i na tom ještě není dosti, ale náležíť, aby to i hlas, postavu (neb tvářnost) a hnutí (gestus) k své ozdobě vlastní náležitě mělo.

A nikoli u nás křesťanů nemá na slovích a tak na samém ozdobném mistrovském mluvení a vzkládání věci a jako malování jich jazykem více než sluší, zakládáno býti, ne ab ergis ad parerga consideranda convertamur, animum quid

transferamus. Pročež i apoštol napsal: „Nepřišel jsem k vám v moudrosti řeči, aby (prý) víra vaše nebyla založena v moudrosti lidské.“

A snad i tu ono povědění poněkud, ačkoli nevelmi vlastně trefiti může, forma virum neglecta decet. Což při mužích starých a sešlých má své místo; ale mladíť sobě toho nemají osobovati, a tak svobodné uzdy pouštěti, aby bezpečlivosti, jakýmiž se kdy nahodí slovy, před kterými koli osobami a na kterém koli místě mluviti, neb jim vlastně náleží se učiti a zvykati, jakož v skutcích tak i v řečech opatrnosti a pravému spůsobu služebníka, aby tak potom služba jejich byla (jakož naši staří říkali) v posloužení. Viz co Ecclesiasticus praví o poctivých a moudrých řečech lidí ač mladých ale opatrných a duchem moudrosti Boží osvícených. Než já jsem při mnohých tyto odporné těm věci zřetedlně spatřil:

1. Že slova frasí lecjakýchs sine delectu et judicio užívají, jakž se tam doma mnozí při svých rodičích a tovaryšstvu mladém naučili.

2. Hlaholu též užívají než ohybaného, a aniž jakby jej sobě formovati měli, vědí, a také se na to neptají, když se jen přece mluví a nemlčí, jakoby z sudu ustavičně bez zástavy voda tekla, jížť jest hned dosti, buď hlahol nebo zruk slov, jaký chce.

3. Pronunciatio též beze vší se děje pečlivosti a protož beze všeho umění, nebo jednostejná při všem, buď jakékoli schema orationis, spůsob nebo figura řeči, anebo neokrouchaná, jakž sedlských rychtářů a žákovských rybaltů obyčej.

4. Přidávají se k tomu také i gestus, kterýmžby se někdo zasmáti, a jiný naláti mohl.

I. De vitiis při slovích.

Slova kazatele měla by býti vlastní, srozumitedlná, kazatelům slova Páně dávno obvyklá, vážná a jadrná, kterýchž ti, jenž o věcech duchovních, božských, spasitedlných psali a píší a též i mluví, rádi užívají a obvykli užívati. Ale někteří tak jakž z mládí anebo i potom s těmi, s nimiž

rostli, o věcech časných, běžných, lehkých mluviti zvykli, a jakž od pacholků, děvek, sedláků a sousedů slýchali, tak také o věcech duchovních velikých, a před Bohem i svatými jeho důstojných, před lidem Páně čistě, svobodně a někdy snad drobet nestoudně mluví, a tajemství Boží nestihlá vypravovati a vysvětlovati, sami tomu špatně velmi vyrozuměvše, prostému lidu usilují. Jakož ne zlý příklad máme na těch, jenž v světě opouštějíce živnosti své, když s nimi vůkol jíti neuměli anebo pracovati nechtěli, prvé nikdy věcem theologickým se neučivše, ani bedlivě kazalů věrných poslouchavše, na kněžství se pro živnost dadí, a hned pojednou (prvé než srozumějí, co jest to k čemu přistoupili) kazatelé t. v kostele jacíkoli mluvitelé učiněni bývají. Takoví kazatelé podobně tak činí, jakoby někdo v znamenitém a velikém místě nejpřednějšího senatora aneb primusa v raddě na předním místě seděti a soud spravovati majícího, v šerou, otřelou, pozedralou, sedlskou, chatrnou, i v smetech uválenou sukni oblekl, aby tak mezi poctivými pány konšely jako jiný chatrný stupka mezi lehkomyslnými lotříky práva, ortele vypovídal. — Někteří pak příliš prostí a snad hlupci ozdobovati svá mluvení neb kázání chtíce, i vybírají sobě slova obzvláštní, veliká a formuli oratorské řečníků světských, juridicam, a tak je přilepují leckdes, tref se jak tref, jako jeden jistotu a pevnost slibů božských horlivě ac infalse ukazovati chtěje, řekl tak: „Hle Pán Bůh to tvrdil, že na svou svátost přísahal, a na to svůj Božský erb k zaslíbením svým přivěsil.“ Jiní ne tak zhruba nemoudře to dělají, ale pod zámyslem evangelitských světlých a již nyní i kněžím světským obyčejných slov křepí, když ostře a křepce libým hlaholem často jmenují: sv. evangelium, nebeské učení, cesta, pravda Páně; staří říkali: sv. čtení, pravda Boží, slovo Boží. Item majíce říci Pán Bůh i řeknou Pán náš, anebo Pán Pán, a někdo ani toho dobře nedořekne, a to téměř z něho udělá Pan a dí Pen; maje říci věrní, dí vyvolení. Jiní směšně při slovích mudrují, chtíce takovými bystrými obzvláštními a křeplnými slovy řeči své ozdobovati, jakž někdy starší své kazatele uměle mluviti slýchali, i polepí ta slova leckdes bez

soudu, kdež ani vlastně ani případně ani snesitedlně tolerabiliter neslouží. Jeden mluvě ač velmi nespůsobně však směle i dosti nemalých a hlubokých věcech, řekl: „Jakož nám to vše výborně známé jest"; ješto dosti bylo říci: dobře známé, ne neznámé jest. Ale on tím slovíčkem „výborně" řeč svou jako kvítkem nějakým ozdobenou míti chtěje, předce je tu dokudž by na ně nezapomenul, ačkoli bez potřeby je a nenáležitě vstrčil.

Takoví kazatelé prokazují na sebe, že mají ducha lidí těch, o nichž se vůbec říkává, že nemají všech doma, anebo ve všech přitrhlí. A nevím, nemohlilit i ti k nim přičtěni býti, kteříž beze vší potřeby těch převýšených slov užívají: přesvatá, přečistá, přeblažená Panna Maria, tolikéž přesvaté, předobré, přečisté, přespravedlivé a t. d., ač někdy in loco ne často i toho spůsobu může užito býti, a zvláště pak in carmine, v písničce.

Velmi k těm podobní jsou, kteříž beze vší potřeby verba proměňují in participia: Abychom byli Pána Boha se bojící, jej milující, a právě ctící, a zlých věcí utíkající. Měliby mladší pilně šetřiti: nejprvé jakých slov a frásí duch Páně užívá, kterýž mluvil skrze proroky a apoštoly, což máme v písmech sv.; potom jak jsou mluvívali staří sv. muži a předkové naši, purior ac erudita antiquitas, a tak předešlí theologové. Duch sv. skrze nádoby své mluvil někdy prostě, někdy pak veliké opatrnosti užíval; nebo tomu chtěl Pán, aby mnozí slyšíce nerozuměli, aby tak nestihlá Boží moudrost jako perla v hrudě hlíny, jádro v skořepině, zrno v plevách ukryto bylo; pročež svět plevy, mlato, škořepiny jí, pomyje pije, jakž nečistých hovad obyčej. Synům tedy perly prosejpati, a to tak, aby ne svině, ale dítky Páně jich se dohrabati mohly; nebo tak i sv. Pavel moudrost mezi dokonalými mluvil, po němž kdyby pilně s bedlivým soudem písma sv. čtouce šetřili slov a frasí jejich a potom jich také užívali v mluveních našich i psaních, i nesměl by a nemohl spravedlivě žádný nás v řečích našich štrafovati. Ale nechať pro někoho hrubě prostého světleji toho, nač mínim, příkladem navrhu.

Toto jsou slova a phrases obecná v písmích: smlouva Boží, stará smlouva nová, obřízka jest smlouva Páně, buděť smlouva na těle našem; beránek, jití Páně (t. jenž jest jití Páně), z víry živu býti, víra ospravedlňuje, víra tě uzdravila, salvavit; jísti tělo Kristovo, víno jest krev; kdo jí mne, živ bude pro mne; toto jest tělo mé, tělo mé jest pokrm; spaseny nás činí křest; pomazání nedá hřešiti, i sebe spasíš i jiné, slova království; kvas farizejský t. učení jejich; a slovo života; i napřed zprávce a apoštol; skutek víry; synové noci, tmy, světla dne; ostříhati se v lásce Boží t. j. v dobrém svědomí a v naději dobré ku Pánu Bohu; zlé míti svědomí, malam conscientiam; nebýti bez svědomí; Kristus přišel novou cestou, pater spirituum imputatio justitiae, slovo trpělivosti, království Boží, cestu spravovati a j.*)

Ale žeť takových spůsobů mluvení může snadno zle užíváno býti, jakož sic se tak děje; nebo někdo tříská předce, což mu na mysl přijde, et sine judicio res diversissima adeo quis coelum terram commiscet, když jedno písemné mluví, t. j. těch slov a spůsobů užívá, kteříž jsou v řečech Božích; ale nešetří v tomli jejich vlastním smyslu čili nic, zavíraje v slovu tom nebo onom, ne to což náleží ale to což sobě v své hlavě vyformoval concepit podle svých neznalých smyslů. A protož staří otcové opatrní a sv. muži, od rozličných kacířů pošetilých a potvorných hlav k tomu dohnáni byli, aby některá zvláštní slova a frases vybírali, a v nich což se jim vidělo, zavřeli, a to všechněm všudy vyhlásili, aby viděli i prostí i učení, jak jistotně bez omylu a lstivého šejdířství, i kterými slovy víru svou a její pravý a vlastní smysl od všelikého kacířského jedu vzdálený vůbec vyznávati, a tím ode všech postranných smyslů se obhajujíce.

Taková slova tato jsou: Trinitas, trojice svatá, tři osoby personae hypostates, bytnost essentia jedna, tři osoby sobě rovné; homousios jednopodstatný, spolupodstatný, též podstaty Syn jako Otec, jako i Duch sv., pravý Bůh, a jakož někteří říkávali, přirození a tak všickni ti tři, t. ty tři osoby

*) Math. 11. 13. 15. Luk. 11. Fil. 20. Thesal. 1. 2. 5. Hebr. 10. Zjev. 3. —

jediný Hospodin požehnaný na věky. Item to slovo Bohorodice (staří Čechové tak říkali) t. j. Panna Maria, že Boha a člověka pravého t. j. Mesiáše porodila. Odtud jest původ i těch některých kratičkých confessí, kteréž slovou Symbola, jako jest Nycenské, Athanasiovo, Antiochenské, ano i zpěvové někteří takoví dělaváni bývali od starých. — A takž na odpor v slovích odsouzených, jichž kteří užívali, v nich své divné obrtlíky, ouskoky a skrýše, latibula scelerata majíce. Výborně o takových lidech onen dobrý muž pověděl, eos semper monstrosum genus dicendi, ut et monstrosas opiniones amavisse a luisse. Ačkoli takoví lidé mnoho se písmy sv. a slovy z nich vzatými tarasovati, nadívajíce je sobě podle své libosti, podobně jako někteří alchymistové per lapidem angularem lapidem chymicam intelligentes. Nenáležitéť jest tedy, jakož nepečlivosti, smělosti, všetečnosti, prostopášnosti při slovích se varovati, tak zase i všelijakých slov kacířských, jedem naprzněných, ovšem od nich vymyšlených dávno i nedávno od církve potupených se varovati, a učiti se i zvykati slov těch užívati, jichž sv. muži, nástrojové Ducha Páně, i v řečech i v písmech užívali, nic sobě tím žádný překážeti nedopouštěje, že některým se zdá, že jsou oni sami theodicati, ale vlastněji by a pravé slouti měli autodidacti samorostlí, vlastním smyslem svým nadutí, qui quodam ex parte illotis manibus ad maximas res accesserunt, nempe non satis praeparati objecta fere verecundia, mnoho velikých věcí theologických psali, nic toho o čemž napřed praveno nešetříce, nýbrž to hanějíce, magno spiritu ac impudenter jako regulam illam theologicam, sane utilissimam de communicatione idiomatum, obcování jmen, a jiné k tomu podobné věci.

Ješto náš milý otec B. Lukáš starý muž osvícený, doctus et sapiens, aptissimus vir věcí církevních a starých učitelův eruditae antiquitatis velmi povědomý, netoliko toho nehaněl, ale toho v svých spisích, quae publice extant, pilně šetřil a mnoho užíval, i často těch věcí dotýkal. Ale však co nečiní pýcha, kteráž takovým lidem nedá obecnými snadnými a proklusanými cestami jíti s jinými spolu?

Protož dobře jim ono povědění trefí, aude aliquid, si vis esse aliquid. Jichž my nechtějme následovati, ale raději

1. buďme s jinými nástroji Kristového ducha jednomyslní, jednostejně i mluvme.

2. Ctěme dary Boží v předcích našich svatých mužích.

3. Važme sobě draze sv. práce jejich a mějme pozor na dobrá a sv. vyměření a vymezení jejich, kteráž jsou s modlitbami horlivými ku Pánu Bohu činili.

4. Konejme to s chutí, což praví Duch Páně, sapientiam omnium sapientium cognoscet sapiens, et in prophetis vacabit, amemus puriorem antiquitatem.

5. Nízce o sobě smyslme, vědouce že sme jako pohlodkové světa; předkovéť jsou naši prvotiny ducha Páně měli, a protož my posledci nepředejdeme a nepřevyšíme jich v tom.

Ale dí mi snad někdo: „Cizí oheň obětuješ, cizí oheň do jednoty uvodíš, čehož jsou se dávno předkové naši velmi pilně varovali.“ Odpovím ti: Čeho se při tom varovali a čeho s chutí nabývati sluší, nemálo sem již o tom pověděl. Čemu sou předkové naši vyhýbali a čeho se obávali, a kteří předkové a vždyckyli dobře, i to sami potom po dlouhém zkušení o tom zapsali, není tuto ani místa ani času mnoho o tom vypravovati. To toliko krátce povím: 1. Co někteří za cizí oheň mají? 2. Co pak vlastně a pravé my za ten oheň míti máme?

Nejsouce někteří povědomí běku církve, ani slov a spůsobů mluvení písem sv., bedlivě soudivše (poněvadž těch jazyků, jimiž psali apoštolé a proroci neumějí, ano ani latinského, v němž se o tom od mnohých vypravuje) sami toliko spisy bratrské, t. psaní B. Lukášem tištěná, čítavše a těm slovům a mluvení formulím popřivykše, i mají to toliko za domácí Boží oheň, čehožkoliv tuto nenaleznou, to všecknо sobě ošklivíce a jako cizí oheň zamítajíce. Dobřeli jest pak to čili zle, z níže položených věcí nesnadně se srozumí.

Škodlivý Bohu a duchu jeho nemilý cizí oheň rozdílný od domácího sv. ohně, jestiť slova a formy mluvení, a též ovšem i smyslové, při kterých koli místech písmech sv. ne-

vlastní, s slovy a frasemi ducha sv. v písmech sv. i v předcích našich dávních i nedávních mluvícího, se nesrovnávající, ale jemu naprosto odporní, jemu neznámí, neobvyklí a hned právě cizí, kteréhož buďto zjevní nepřátelé a protivníci církve, buďto falešní bratří a falešní apoštolové užívali, nebo žádný z pravých služebníků Kristových předešlých prvotiny Ducha Páně ozdobených nikdy neužíval. A kteréhož věrní učedlníci a následovníci Krista Pána a jeho sv. apoštolů, i šlechetných potomků jejich, vždycky jako věcí jedovatých varovati obyčej měli.

Prohleděmež tedy a suďme, cizíli oheň ti obětují, kteříž řeči ducha Páně i smyslu v týchž řečech zavřeného následují. Vizme, či učedlníci a následovníci jsme, k komu se hlásati máme. Zdaliž ne Kristus a duch jeho mistr náš jest, a ne některý prostý člověk a jeho myšlénky?

Než ti, jenž ani na spůsoby slov a mluvení sv. písem, ani na předky své, učedlníky sv. apoštolů, a tak na předešlou církev puriorem illam dico antiquitatem se ohledajíce, ani na to, co tomu ti, jenž ducha sv. mají, jejich mudrování říkají, a zač to mají, co dbajíce své vlastní spůsoby, slova, phrases, smysly, výklady, za pravé Ducha sv. poklady admiratos, mezi lidem Páně rozprostírají; ti nechažť se o to starají, aby snad cizí oheň obětujíce více před oblicej Páně jeho sv. říše smradu nežli vůně nepřinášeli.

Ještě pro některého mladého prosťáka nechažť i toto povím, na čtvero sobě toto vše o čemž se nyní píše rozděle. Kdoby chtěl, mohlby se v tom užitečně pocvičiti, povědomosti dosáhna onoho prvního věku, v němž ještě církev k tak hroznému pádu byla nepřišla, t. za času oněch sv. doktorů Cypriana, Tertulliana, Ambrože, Augustina a jim podobných (k čemuž prosťákům dobrou pomoc učinil Musculus a prvé jiní), potom vyrozuměti

1. způsobu církve římské a jejích poslednějších učitelův, o čemž viz Mistra hlubokých smyslů t. Lombarda, qui vocatur Magister sententiarum, a pohleď do knihy Erasma Sarceria, kteráž má titul De vanitate theologiae scholasticae.

2. Prohlednouti bedlivě spůsob evangelíků těch, kteří vůbec Lutheriani slovou, a vyrozuměti i vystihnouti, mnoholi jest u nich ještě zanecháno papežského kvasu, a též mnoholi za ně prvotní církve staré vzali; a potom co zvláštního svého mají, t. což Luther, Filip a po nich potomci jejich, nynější praeceptores, kněží evangelista přidali a přidávají, to vše kdož věděti chce locos communes Filippi a jiná některá Lutherova psaní, i jeho Confessionem Augustanum, a druhou poslanou do Tridentu, Examen jeho kněží a t. d.

3. Posud pilně, mnoholi jsou od Lutherianů rozdílní v slovích, in modis ac formulis loquendi i v smyslích ti, jenž Cvingliani, nyní již Calviniani, a tam v Frankreichu, per contemptum z nenávisti na potupu Hugenoti slovou; kdož čte justitutiones Calvini, locos communes Musculi a j., nesnadně srozumí.

4. Zatím obratiž se na mizerné pletichaře Čechy, zbor lidu i kněží takový, jakž se sami vymalovati dali na onom voze, na němž se vesměs perou, a koně s předu i s zadu zapřežené majíce jedou, a jakžkoli zapřáhli tak táhnou, s místa nikam leč k roztrhání a k rozsápání všeho. Jakých pak ti formulí užívají, a slov jaký při čem mají smysl, při tom zprav se těmito slovy z oné písničky: „Kolik mlynářů tolik měr, kolik farářů tolik věr.“ Jen poslechni kázání Pražských kněží a suď jejich obecná mluvení, uslyšíš to čemuž se budeš moci hodně i zasmáti, i nad čím povzdechnouti. —

Na ty na všecky věci kdožby pohleděl, a potom očí domů obrátě bedlivě vůkol sebe popatřil (na samy oudy jednoty míním, a zvláště na kazatele mladé i nemladé), ten by mohl výborně bedlivě vyrozuměti tomu, což napřed o cizím ohni praveno. Ale někteří (ut de nucibus loquar quod in principio libelli sum professus) tak slepě jakž prvé napřed řečeno ani sem ani tam se neohledajíce, samo to za domácí sv. oheň pravý jednoty smysl, což v spisích zvláště tištěných od B. Lukáše sepsaných se pokládá. Nedopatřili se toho ti dobří muži, což za velikou a zvláštní věc má býti jmíno, že jednota tato začala se tehdáž, když theologia papežská i kvetla i v podezření mnohým dobrým a šlechetným (skrze

něž bych obnovovati svou církev začínal), přišla, ačkoli tehdáž byla jako poklad rozličnými zříceninami a smetmi zahrabaný anebo zasutý. A protož začínatelé jednoty sama písma sv. přijímajíce, potom také i tomu všemu, což se kdekoli nalezalo (buď při říšské církvi buď při těch, jenž proti ní psali) dobrého, tomu místo dali, ano víc z toho všeho (dobře před lidmi i Bohem obmýšlejíce) čehožby koli mohlo dobře užíváno býti k vzdělání církve, nechtěli zamítati, ale je kde potřebí bylo očišťujíce, pomalu užívali s ochotností vděčně.

Pročež i B. Lukáš, muž učený a opatrný, v svých spisech mnohé i slov i formulí definitiones, divisiones těch užíval, kterýchž i staří učitelé římští i nevelmi staří užívali. Odkudž vyploula ta slova: svátost, sedm svátostí, pokání, posvátné, s strany Boha, s strany lidí, podstatné, služebné, případné, na pravo, na levo, posvátné, duchovně, mocně a pravé a t. d. Slova od Táborů vzali Bratří a Táboři od Wiklefa.

Potom když povstal Luther, theologii papežskou zavrhl, zhaněl a jako nohama pošlapal. I takž některým obnovení díla Božího v jednotě počala se nelíbiti pro ty některé spůsoby z staré theologiae vzaté, až i potomci B. Lukášovi dobří a šlechetní muži, vydavše se znovu v spisování kněh, počali těch starých spůsobů opouštěti, a těchto nových od Luthera a pomocníků jeho začatých se chápati, nejiný smysl a nejinou pravdu, než tu touž jako i předkové jejich obyčejnějšími a již lidu srozumitedlnějšími slovy předkládajíce; viz Katechismus, Confessí, čtyř bratrů rozmlouvání, spis bez titule o spasení a t. d. Tu se začali nové phrases: mocí zasloužení svého Kristus sstoupil do pekel, přítomnost přirozeného těla a t. d. Tak potom i teď za našeho času, když tak velmi vzešel Kalvinus, až i jméno Cvinglovo obscuravit a téměř zmizelo, a jednota naše předce zde v našich těchto koutech stojí, také nám nenáleží tím pohrdati, což i oni kde dobrého mají, ješto toho ne odjinud došli, nežli též odtud, jako prvé jednota naše, t. od Ducha Páně.

Zle tedy činí, kteříž dobrých otců svých v takové bedlivé pečlivosti nenásledují t. nešetří, jakých by měli slov

užívati, která jsou kterému věku v zvyku a v užíváni byla, která byla pomalu vypuštěna, která k užívání obecnému uvozována, jakž kdy čeho příčiny a čas i potřeby přítomné buďto žádaly buď dopouštěly. —

A tak ať ten artikul již zavru, hleď každý z nás míti slovo zdravé, bez ouhony, pilně se přidržející věrné řeči in doctrina, aby pravé slovo pravdy rozdělovali, jakož dí Pavel sv. k učedlníku: „Mějž jistý příklad zdravých řečí, kteréž jsi slýchal ode mne!“ Ačkoli napomenutí to apoštolovo vlastně k věcem a smyslu zdravému se vztahuje, však i k slovům a zevnitřnímu zdravých řečí spůsobu užitečně může obráceno býti; nebo za to mám, že všeckno to společně i smyslové i slova zavírají se v onom propovědění sv. Luk. Act. 2., jakž Duch sv. dával jim vymlouvati.

Dosti buď již v slovích a frasibus nyní povědíno, nebo sem i jinde o tom více a šíře psal, netoliko v přídavcích k Grammatice, ale také i v Naučení mladým kazatelům.

II. De vitiis při hlaholu.

Hlahol nebo zvuk slov při mluvení lidském rozličný jest, tak že řídko kdy se trefí, aby dva nalezeni byli, kteřížby jednostejný spůsob hlasu měli. Pročež i lidé slepí tak snadně po hlaholu nebo po hlasu člověka poznají, jako ti, jenž dobrý zrak mají, po tváři, to od přirození. Co pak z nabytí t. naučení se anebo i z zvyknutí rozličnými příčinami přišlého, buď následováním jiných nehodných k následování, buď neumělým i dobrých a umělých mluvitelů následováním. Někteří mluví tlustě a hrubým dubovým hlaholem, nemohouce jinak pro spůsob svůj přirozený.*) Ano panny krásné některé slýcháme takovou řečí anebo hlasem hrubým velmi nepřípadně mluviti, ačkoli i nerady jsou tomu ony, i mnoho proti tomu usilují, ale naturam expellas furca tamen usque recurret.

*) B. Pet. Kramplíř, onen zlé paměti paduška kněz.

Na odpor zase někteří čistí muži*) velicí a plní nebo i tlustí tenký hlásek mají, více děckám nežli mužskému pohlaví příhodný, čehož předělati a napraviti nějak není jim možné; protož se to snášeti a mlčením pomíjeti musí. Ale někteří z přirození nespůsobný hlas majíce sami jej sobě naschvál kazí, jako říkají kozmíci t. polouhlasem po pacholetsku, co by discant zpívati měli. Jiní pak hrozný, hromový hlas sobě formujíce, jako by se rebabaka obrátiti a děti strašiti chtěli.

Veliká jest škoda při některých mužích a mládencích, že sobě hlasu svého, pokudž možné jest, nějak neohýbají a nenapravují, jen proto, aby s tím práce a na to péče při svých mluveních za některý čas nepojměli. Nad to pak jest veliká škoda při těch, ješto dobrý hlas majíce od přirození, ničeho sobě pro samou toliko lenost a rozmařilost mysli neformují, než tak ho nechávají, aby jim z hrdla hlahol se valil, podobně jakoby z sudu dno vyrazil, anebo ať středměji dím, jakoby čep vytrhl.

Kteříž pak práci vedou s tím, a rádi by tu vadu přirozenou napravili, avšak nemohou tak jakžby chtěli, jako ti, jenž drsnatý hlahol anebo rozštípený a tam hned hluboko se dělicí, zvláště v obdlužném mluvení mají; těmť posluchači spravedlivě nemohou za zlé míti, ani služeb slova Páně pro ten jejich nespůsob ošklivití. Ti pak muži měliby pokudž možné aspoň nějakými lékařstvími pomoc svému hlahalu a hrdlu k lepší hladkosti a volnosti činiti, jako jsou: užívání často likořice, cukrkandí a t. d., nepíti na noc, nejídáním kyselého anebo studeného a syrového ovoce a t. d. Ale poněvadž hlahol skrze umělou pronunciaci mělby býti i formován i napravován, tou příčinou nedaje širšího netrefnosti hlaholu obzvláštně ukazování, o pronunciaci něco povím. Při témž i toho což k hlaholu náleží nemálo musí dotýkáno býti.

*) D. Luther dosti těžký hlas měl.

III. De vitiis při tom, což v sobě zdržuje pronunciatio.

Zlé a šeredné pronunciationis žádného není konce. Protož mohlo by se o tom mnoho psáti, ale snad s nevelikým užitkem. Krátce jsem toho dotekl v Grammatice; musím však tuto ač dosti nerad něco se s tím více poobírati. Pořádku při tom šetřím, nemnoho se zaměstknávaje, kdy bych jen při tom něco užitečného více nežli směšného pověditi mohl. A začnu od začátku mluvení, ab exordiis.

Někteří, jichž bych drahně vyčísti mohl, dobrého a osvíceného muže B. M. Červen(ku) následovati chtíce, velmi tichým hlasem (ano téměř nehlasem) mluviti vůbec v církvi v přítomnosti velikého množství lidu počínajíce vážnou a důstojnou prokazovati a vykonávati obyčej měli marnost. Nebo jejich řeči začátku a tak s některé částky základu, netoliko lid mnohý s hotovými ušima přítomný a Boží slovo slyšeti žádostivý neslyšel, ale ani ti, kteříž tu vůkol něho seděli, pilně co mluví pozorujíce, chopiti nemohli, až vždy čím dále tím více hlaholu svého ponižuje, i dobře ode všeho množství byl slyšán, i tudiž uši těch, kteréž nedaleko sebe měl tak obrážeti počal, až sme se tomu někteří i zasmáti musili. Ješto jakož proto na místo vyšší vstoupil, aby ode všech slyšán a posloucháni byl, tak neproto se lidé v to místo sešli, aby někdo křikem uši jejich naplňoval, ale aby jim slova pravdy volným a příhodným hlasem předkládána a k společnému rozjímání vzdělavatedlně podávána byla.

Nechažť se tedy upamatují buď ti příliš nízcí, tiší, a neuměle vážní mluvitelé, buď i nemírní a křiklaví volavci, a přičiní se mezi těmi dvěma sobě odpornými nemírnostmi pravý zachovati prostředek, nebo medio tutissimus ibis.

Nemálo sem pak spatřil i čistých mladých a ne hloupých jonáků, kteříž v pronunciaci téměř žádného rozdílu nezachovávají mezi spůsoby při čtení řečí Božích obyčejnými, a potom při kázáních na ty řeči. A protož zdálo se posluchačům, že ne kazatele, ale čtenáře pouslouchají. Škodlivé jest to vitium, nebo takový kazatel, by nejčistší věci výbornými slovy vypravoval, i ušlechtilými figurami řeč svou

barvil, špatně lidskými srdci pohne. Mrtví křesťané nejspíše takových kázání povolným se vyspáním uživou, a jiní tesklivým posloucháním (zvláště budeli se prodlevati), by i co dobrého uchopili, nepokoj mysli majíce, ano někdy vše sobě to jako zoškliví, a potom roztratí, a živého srdce lidé, nerozumějíce by tu co věrnou pravdu předkládajícím kazatelem scházelo nad svou zpozdilostí a nespůsobilostí truchlivě naříkajíce, místo nasycení, potěšení, posilnění (čehož se z slyšeného Božího slova dochází) téměř bez užitku (jako u přísloví oni chudí bez peněz na trh, bez soli domů) se navracují. Takový správce neb kazatel jest podoben formanu, kterýž jak se na koně dostane, tak veze jakoby spal, an pod ním koni jako nějací zmrzlí sotva se co mouchy z pomyjí, až na ně teskno hleděti, vlekou. Ale velmi opatrně onen hejtman takového formana i s koňmi k čisté ochotné živosti a čerstvosti přivedl, když přiběhna k němu s svým kyjem i okřikl ho i kyjem jednou po druhé koni a po třetí i formana přetáhl, tak že to vše, což se spolu drželo, pojednou jiný spůsob na sebe vzalo.

Takť by podobně i posluchači, jakoby nové a čerstvé vody na zemdlené ryby nalil, okřáli, kdyby na katedru ten člověk se dostal, kterýžby vlastní a pravý rozdíl mezi čtením Božích řečí, mezi kázáním Božího slova a obecním familiaris mluvením náležitě a vlastně zachovati uměl. Než přenesnadno jest v tom zvláště lidem již nemladým se proměňovati a napravovati, nebo jakýmž spůsobům který kazatel přivykl, takovýchžť se drží, a není kterak od nich. Avšak mladí mají a povinni jsou jakož svou vůli, tak také i zlé zvyklosti, když je při sobě poznají, přelamovati a proměňovati a učiti se živě mluviti, z pravdy k pravdě, jakž staří naši říkávali, příjemné pronunciaci zvykati, řeči hlahol proměňovati, jakž kde náleží i zachovávati, i schemata orationis t. někdy tak jakoby s přítelem mluviti měl, jemu pilně, snažně a opravdově dobré věci jeho předkládati, někdy výstrahu dávati, někdy budoucími strašlivými věcmi pohrůžku s tužebným naříkáním činiti. Ale někdo ačkoli k kazateli, a ne čtenáři jest podoben, však jinými vášněmi a nespůsoby řeč svou zohyzďuje, mluvě

fukavě, jakoby se s někým vadil, hadroval, aneb jakoby nějaký zeman na své sedláky fukal a křikal, pyšně jako hrdina před nimi sobě počínaje a jim rozkazuje. Což na služebníka Kristova tichého, pokorného, otcovské lásky a milosti dokazovati majícího nesluší.

Velmi směšné bylo kázání jednoho dobrého muže o onom hodovníku, jenž neměl roucha svadebního, jemuž posluchač Slovák nějaký řekl: Milý pane, však já mám doma lepší šaty. Ovšem jestli žeť by tak z počátku zprudka začal kazatel ex abrupto pojednou, jako říkávali: Hrr na ně z konopí!

Jiný pak jakož v slovích tak i v pronunciaci mysli a ducha svého smělost, všetečnost, nepokojnost prokazuje. Ten tříská svobodně žádného nešetře, jen aby někdo zkřikl: „Varuj očí, nevíte kam skočí,“ a zvláště kdyby se trefil bez svědomí.

Jiný pochlebníků lísavých spůsob, jakž v jiném tak i v hlaholu prokazuje, rozličně se umíleje, lísaje, lahodě, někdo i s potvornou jakous čackým lidem nemilou skouklavostí, nevěstčím téměř obyčejem a jako přísloví jest nemravné o své mlýnské tístě oblízané. Výmluvny sluší míti některé pobožné muže, kteříž od přirození ten spůsob mají, jakýs ochotný a jako drobet lísavý, tak že někdy drobet mluví humiliter, méně nežli sluší vážně, jakoby s dětmi milostně rozprávěli, co nějací tatíkové staří. Pročež i u čackých mužův té rozmanitosti muliebrem mollitiem in sermone, a lisavosti nepřípadné nespatříš. Ba i plačících děvek tvárnost někdo zachovav divnými a potvornými finali svá slova zaostřuje, téměř po židovsku. Smíchu plná ústa někdo míti se zdá, když mluví. Ano hned hlahol smějícímu se vlastní v slovích jeho jest, tak jakž v obyčejném mluvení vždycky se lízati přivykl. Velmi nevzdělavatedlna taková kázání jsou, aniž ta lehkomyslnost a nevážnost troupská, na služebníka Páně, proroka Božího, veliké věci Boží zvěstujícího náleží.

Ovšem jakž při některých bývá, jakési ulejzání hrozné, jakýsi studený jakž říkají smích, jako při šermířích Athleticis vídali sme, kterýž jest ne nějaké dobré a veselé mysli, ale ukrutného hněvu, a mysli, rozličné proti odporníku zranění.

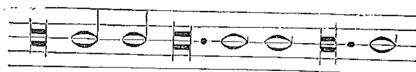
*

Což od kazatele vzdáleno má býti, nebo srdce jeho věrou a osvícením jejím, láskou a rozkošnou vůní její, pokorou pravou, udatností ducha posilující, hořeti a plápolati má.

Chvátá někdo příliš, tak že bude jeho pronunciaci jakoby sekal, a zvláště při zavírkách sentenci někdy jakés bude zabreptání, že posluchači nemohou dobře těch slov posledních pochopiti. Přihážíť se to někomu, když se rozmluví a rozhorlí anebo snad někdy rozhněvá na toho neb na ty, na kohož vlastně míní, ačkoli slovy obecnými, generaliter, mezi všeckny mluviti se zdá. Než někdo takové spěchy velmi nespůsobně působí, zvláště přidávali gesta, a ovšem i slova nějaká též nespůsobná, jakož se to rádo jedno druhého drží.

Na odpor pak někteří velmi až neslušně roztahují, příliš rozvláčně mluvíce, až posluchačům teskno poslouchati. Někdo by se domníval, slyše ho, že se prvé k kázání nestrojil, než tu teprva, co by měl mluviti sobě skládá a smýšlí nebo vymýšlí.

Jednoho znám, ještoněkteré syllaby toliko protahuje a jiné dosti spěšně vyříká, příklad dám

A toho nedělá v mluvení neb v kázání, než toliko ve čtení řečí Božích, neb v mluvení obecném i v kázání má nezlou pronunciací i hlahol.

Někdo pronunciat vynáší hlahol slov jaks násilně, jakoby z sebe bezděk tiskl až se mu z toho hlahol kazí, tak že místo mužského příslušného spůsobu, jakási vřesklavost velmi veliká z řeči jeho se vyskýtá, ale může to člověk ten nenesnadně napraviti, budeli jen chtíti.

Sv. muž jeden obyčej měl v svých dlouhých, často posluchačům tesklivých kázáních velmi často finali dělati, tak že ve čtyrech v pěti slovích někdy final a opět final byl takový:

Jiný nenejzadnější kazatel také má svůj, kterýž též velmi často bez potřeby dělává, finál takový:

A tak předce jednostejně velmi dlouhou chvíli mluví, podobně jakoby na dva vlaské bubny bubnoval, nebo i velmi a škodně pospíchá, když se rozmluví. Tomu člověku škoda by byla, neodučovati se takovému nespůsobnému spůsobu; nebo i slova, jichž nabyl, jadrna, dobře jichž užívá, ba i figury pěkné, jichž v řeči jeho jest dosti, mnoho takovou zlou pronunciací zohyzďuje. Než vyjdelit z toho, bude z něho znamenitý a velmi příjemuý i užitečný kazatel.

Vím a znám některé mladé kazatelů znamenitých učedlníky, jejichž pronunciaci divné jim jejich bujnost juvenis sanguis formuje, mistrně jasají, rozličně dusají, jako vysycení koníkové, jakoby přiřehtávali, zůstávati v obecném prostém mládencům náležitém spůsobu nemohouce.

Zapomínají takoví, kdo jsou, před kým mluví, i od koho atd. byloby takových potřebí pokrotiti, aby nepřekřepčovali, nevyskakovali před časem na plac, chovali kaše pro děti, koření stulkvik. Což staneli se jim, budou z nich bohda čistí muži i umělí kazatelé, a hodní církve služebníci.

Zpívavě někteří mluví, tak že by se jim trefilo ono povědění, si legis non legis, si cantas male cantas. I přihuhňávají drobet per cacozeliam, že někdy něco toho zaslechli při znamenitých mužích a tu opět vitia praeceptorum imitantur pro virtutibus, jako čeští kněží v Praze někteří následovníci Šídly kazatele a faráře v Tejně předešlého již mijícího věku.

Takéť i prokašlávání některých příliš časté, bezpotřebné a jakés jalové naprosto, k zlé pronunciaci přináleží, a bývá téměř jakés panské, kteréž v sobě tyto litery anebo jiné k těm podobné zdržuje: ahm, khm, hm, jakýmsi vzhůru trhnutým finalkem.

Tolikéž se může říci o bezpotřebném chrkání, odplívání, a jiných podobných nespůsobích, a tímť někteří velmi na-

plňují svá kázání až mrzko, to jsou jakž staří říkávali, nevycvičených kazatelů stoličky, z nichž tato jest jedna. Viz o tom v Grammatice české při těch slovích, kdež ano, ano, také, jakož a t. d. Tu literu *m* téměř po každém slovu, ovšem sentencí přidávali: protožm, abychomm Panum Bohum se modlilim a t. d.

Jiní pak napřed literu *aaa* vždyckny vopalají, třebas i v obecném mluvení. Dokládá někdo *ddadada*. A toť již bude pravá stolička, na níž se může chvilku poseděti, a mezi tím slovem jadrného a čackého v mysli pohledati, aby posluchači věděli, že si dobrý latiník anebo Čech, nelecjakýchs slov nebo frasí ale vlastních a bystrých užíváš.

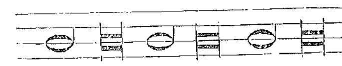
Můj pak pomocník jeden literu *n* k slovům prvním při začátcích řeči své přidává: Protož nabychme na pamatovali na to nn což nám slovo Boží praví.

Někteří nedobře sobě pysků zohýbali, nesvírají jich právě a cele, kdež náleží. Protož mluví velmi neostře, nejadrně, až jim někdy nesnadno rozuměti, a činí to při nich jakýs spůsob k lenosti podobný a rozmařilosti, jakoby pro velikou čerstvost, živost a opravdovost sotva ústa otvírati mohli, škodlivá vášeň. Měliby takoví svou řeč pilně soudíce, a pysky i všeckna ústa své na péči majíce, usilovati, každou syllabu čistě, ostře, cele a plně vyřknouti, by pak z těch pysků krve něco vytéci mělo. Nebo někteří je řídko kdy zdravé, bez rozpadlin, neštovic, anebo nejníže bez vyprahlosti mají, čehož příčina někdy nešvara jejich, zacpání, rýmu, vlhkosti v hlavě, plnost bývá, a oni neumějíce sobě toho v čas lékařstvím spraviti, anebo středmostí a potom šetřením se náležitým, i tak co s nevyklizenými maštalemi v noci spíce, i ve dne snad někteří nevždycky bdíce, ústy toliko se dýchati naučí, a přivyknou (podobně jako ti kteříž polypum mají). Protož je vždycky otevřena i sem i tam chodíce a mluvíce, co nějací kapři, anebo jako onen král hřebík, drží, až na ně nekaždému milo, a někomu i směšno hleděti. I takž duch, kterýž jest horký z plic, okolo díry, kudyž vychází ven t. na pyscích horkostí svou odpaří a odpraží. A protož nechažť se učí lepšímu spůsobu, nechtíli za nešvarné, nejapné, nešetrné, a téměř nemravné lidi jmíni býti. Ale ať se s tím nematlím a nešetřím, nechť jest dosti nyní o tom povědíno.

Jednoho jsem takového znal (a jsouť i ještě jemu podobní), že jeho řeč nebyla podobna potůčku pěkně, povolně od studnice tekoucímu, ale byl spůsob její jako krupějí od žlabu anebo s střechy pomalu jedněch po druhých padajících, netekla ale pršela a kapala slova jeho, non fluit sed pluit sermo ejus, a drobet breptavě, tak že se zdálo jakoby vždycky přidával k prvním řečem něco, a opět něco, jakoby hrušek přisejpal. Podobně tak pták datel na dřevo klube, ineptissima est haec forma pronunciationis et noxia. Takovíť právě uspí své posluchače; byť opak nejčistší věci nejjadrnějšími slovy vypravoval, budeť jakoby nejkrašší, vonné a ušlechtilé kvítky do řidkého a smrdutého bláta roztrušoval.

Povyšovati sobě tomu v mluvení jeden nezadní kazatel, podobně jako kantor zpěváků obyčej měl, a někdy velmi nepřípadné; nebo tak vylezl nahoru, týž týž horlivému mluvení svého spůsobu udidel v čas vložiti neuměje, až již neslušno bylo déle tak mluviti; pročež přestati, dolů hlaholem spadnouti, a níže počíti mluviti, ne bez ňákého se téměř pozastydění musil. Kdyby to v čas učinil, byloby ne tak patrné, a protož ne tak škodné vitium, t. dokonaje jeden nebo druhý artikul další, drobet hlaholu poníže, někdo z posluchačů domníval by se, žes tyto naschval tak učinil, a snad by to i za ozdobu kázání tvého zevnitřní a povrchní měl.

Nechať i toto přidám, čehož jsem napřed při slovích byl pominul, jest jeden kazatel, jehož jsem již dávno neslyšel, kterýž před 15 lety často slovce toho v svých posluchačům nepříjemných kázáních užíval, zvláštní jadrnou, ostrou, k němu přidada pronunciací, na tento spůsob:

ta - ké ta - ké ta - ké

tak že toho také veliké množství, ne na desátky ale na kopy, nežli se jedno kázání jeho skonalo, byli jsme načtli.

A k tomu podobně i jiní někteří jiná slova sobě vezmouce, a jich často bezpotřebně i ne v čas užívají, prvé nežli zvědí, pozvyknouce, potom jimi svá užitečná a utěšená mluvení naprzňují, a posluchačům zvláště novotným ošklivi: ano opět, ano, ano ano také, ano tak, a tak ano, protož a opět, protož, protož jistě, již pak, nu pak, teď a t. d.

IV. De gestibus.

Za to mám, že nyní vlastně a náležitě o tom něco a snad ne bez užitku pověditi mohu. Mnižstvo a jiní jich následovníci jako rabulae, qui sibi omnia licere putant (talem n. imperitiam peperit audacia) divný gestus působí, rozličně se roztahujíce, sem i tam sebou kydajíce, někdy vzhůru ruce zdvihajíce, spínajíce, rozkládajíce, někdy k srdci přiměřujíce, tak žeby o některém z nich spíše říci mohl, že k nějakému talašovi šaškovnému nežli k kazateli slova Božího jest podoben. Oni tím (na větším díle) své pokrytství přikrývají, nejvíc o to usilujíce, aby za lidi nejpobožnější, od světských věcí oddělené a vzdálené, a s Bohem i zázračně spojené (kteříž nebeské toliko věci čenichají) od lidí prostých jmíni, držáni a vyhlašováni byli, jako i onen enthusiasta někdejší.

Ale i nyní někteří z našich mladých v rozličné gestus se vydávají, kteréž budu hned vyčítati, i dobrá i chvalitebná, i ovšem zlá.

Stojí některý kazatel čistě, slušně, vážně, pokojně na katedře, tak že jest pobožným posluchačům milo a vděčno viděti jeho spůsobné, tiché, od neslušné prudkosti vzdálené z místa svého vyvstání, a k katedře přijití i příslušné in loco publico se postavení vultu et omnibus membris decenter compositis.

Ale hanba bývá za ty, jenž všeckna svá hnutí prudká a spěšná majíce, když mají jíti kázat, pojednou s místa svého se trhne, jako by ho někdo z přesedících jehlou zabodl; spěšně a chvatavě táhne, by se i mezi jiné s nesnadností tisknouti měl: nemoha dočkati ažby mu z cesty varovali nebo ustoupili. A potom se postaví co nějaký kužilek dole, a okáže lidem obličej svůj. Nebo k šaškovi fantovnému

a směšnému a nevážnému lotříku podobný, a někdo při tom přijda, ještě že pojednou k modlení ex abrupto napomene a klekne dosti plaše, a též od modlitby se schytí plaše, jakoby jej někdo studenou vodou pokropil.

Jiný pak velmi znenáhla se velebí, a béře se co kruta v lepě, anebo pávím krokem, pohybuje hlavou, a pečlivě kráčeje jakoby se kradl k sejtkám, a aby kačátek nepodávil. A takž potom mluví i všeckno koná co nějaká kmotra Dorota nešvarně a nevlastně.

Ne všechněmť se to líbí, aby kazatel beze všech gestů tak mluvě stál téměř sebou nepohna, jakoby jej namaloval, a řeč jeho aby se lila, jakoby někdo v lázni čep z sloupu, skrze nějž vodu vedou, vytrhl, jednostejně, jako takový byl onen veliký a slavný (kdyby jedem kacířským nakažen nebyl) muž Osiander výborný a německý i latinský kazatel, ačkoli jeho oči i všechna hlava nebyla všelikterak bez gestu, a někdy také ač velmi zřídka maličké jakés pohnutí životem celým spatřovalo se. Nebyla pak ta pokojnost na něm (vitiosum aliquid) škodna, ani zohyzďující, ale zdálo se, že všechna mysl jeho právě a cele v tom byla, což od něho mluveno bylo, vpojena, a všudy všechna tím prošla, tak mluvení jeho bylo opravdové a gruntovní. Maličkou tuto vadu zdál se míti, že v mluvení jaks lícem pod okem jedním pohyboval vždycky často přes všechno kázání. Ale držím, že snad v to místo někdy byl uražen, anebť něco tomu podobného se jemu stalo, ale totam. Mohlť by pak někdo špalkovým obyčejem tak beze všech sebou hýbání státi, aby více k obrazu malovanému nežli k člověku živému podoben byl.

Hnutí tehdy a gestus pokojní, vážní, příslušní, při obvyklém kazateli nemohou býti haněni; pohlednouti sem i tam, na tu i jinou stranu, bez prudkého očima házení, rukou hnutí i vším životem, jakž se kdy příčina dá. Ista ut gestus, motus, vultus ipsus se verbis et rebus respondeat, hoc non vitium sed decorum est, slušnost jest a ozdoba znamenitá. Ale obyčejem ztřeštěných lidí, očima zprudka sem i tam metati, i hlavou jako fučidlo nebo potřásati, anebo jako obrtlíkem vrtěti, ovšem někam vzhůru, nebo na

kterou koli stranu v jedno místo (jakoť by tam zrak uvázl) níže hleděti, jakoby k tomu místu, na něž vztekle, bezpotřebně a dlouho patříš, své mluvení obracel, dirigeres. Nad to k osobám ženským zrak obraceti, tak jakoby k jedné některé osobě mluvil, a ne k jiným, nepamětlivě a neopatrně, šeredné jest vitium.

Některého člověka všickni téměř spůsobné, jako i gestus jsou jacís milostní, příjemní, a vše na něm milostí a láskou otcovskou zdá se býti naplněné, tak že i vitia jeho, ač by kde která byla, posluchačů neuráží, ale všeckno to jakous vůni pobožnosti, pokory a hotového nesení pravého Kristova učedlníka, služebníka a náměstka spůsobům mnozí mládenci učiti chtějí!

Někdo pyšný dí: Musí pták tak zpívati, jakž mu nos vyrostl, a já tak mluviti a takové gestus míti, jakž mi přirození dalo, a tak jakž mne Bůh stvořil, nemíním po Pánu Bohu opravovati, aneb předělávati, mám dosti s jiným bídy a práce. A protož pohleď, jakť bude všechno směle dělati, pustě plnou svobodu svému přirození, jako s koně nespraveného sejma uzdu. I hlediž, anť stojí na katedře jako v sítí sehna hlavu pod se hledí, nikam na lidi přítomné oči neobrátí; to těch zpurných a tvrdých hlav obyčej.

Někdo i zamží oči též též dobrou chvíli a předce mluví, šeredně hledí, jiný čelo sbírá, obličej zamračí, neochotný se zdá. Jiný malátnost svou i ducha snad i těla lenivost, nehbitým hlavy sem i tam nahybáním, na katedru lehnutím a sotva ústa otvíráním prokazuje, pase oči některý nestoudně, téměř kamž mu se líbí vzhledaje, kadeře protřásá, se vším hrá, šátek v ruce složený, pěkný, bílý s znamením svým ukazuje, sem i tam jím oháněje, anebo se bezpotřebně utíraje a t. d. Takť některé to Antikristovo popstvo činí, o nichž dobře napsáno 2. Petri 2., že oči mají plné cizoložstva.

Jeden se divně sápal a trhal sebou, hněvivě křičel, i v katedru někdy pral. Druhý za stolem kázal, protož i v stůl velmi často tloukl, nohou dupal, rozkládal ruce, a někdy se dobrý člověk tak velmi bez poroka rozhorlil, až téměř i bez paměti leccos pověděl. Jako v jeden čas taková

ho podjala mha nad těmi, kteříž jeho kázání nevelmi pilně poslouchali, a tak pomalu přispávali, žetě on se v duchu rozhřel, a přísná slova vypouštěl, pravě jak mnoho ten hřeší, kdoby na kázání spal, jakoby se přiožral, ještě přidal, ba hřeší tak jakoby někoho zabil. Co jsou pak tomu někteří přítomní posluchači říkali, nepovím, abych k smíchu příčiny nedal.

Jiný hlavou ryl a rameny jako by někoho dobýval, pohyboval, a rukou ven nevystrčil; nebylo mu jich nic z katedry viděti, tak že se zdálo, jakoby bezruký byl.

Rukou kdož z mladých mnohý gestus dělal, někdy jí klátě a někdy ji vztahuje, a ji posluchačům anebo něčeho na jarmarku kupujícím z krámu podával, až i palci točil, jeden jakoby mlel, a předce mu se nedařilo.

A nakrátce tak jsou někteří pilní rozličných a potvorných gestů, že jakž Erasmus napsal, i ušima hotovi by je byli vykonávati. Ješto mnozí z těch kdyby jen chtěli pracovati pečlivější býti, a ne tak příliš poctivý měli úmysl napravovati, a dali sobě říci, mohli by pomalu ty své nespůsoby z přirození, anebo z nepečlivosti tak zašlé proměňovati; než při mnohýchť nebude nic, nebo nejedni bez soudu netoliko vášně své milují a jich zastávají, ale ještě při jiných lidech (dosti nelibé rozumným mužům) nespůsoby vidouce, jim se naschvál učí a zvykají, jako jeden přihuhňávání, jiný nelepému sobě počínání, zívání, dlouhému mlčení a t. d.

Směšný spůsob téměř mně však velmi nelibý při jednom dosti čackém, nestarém, v duchu i v těle vroucím horlivém a tuhém, i v nemluvném muži jsem spatřil, čerstvá a křepká řeč jeho byla k tomu hnutí spůsobilá, přečerstvá křepkost, v mluvení svém k plynoucímu byl podoben. Nebo i přibližoval se i nakloňoval, i zas se odnášel, a jako povzdaloval od posluchačů, jednak na prsty vstupuje a se pozvyšuje, jednak snižuje a na paty spouštěje. Takové jasání a téměř poskakování a dyndování mnohem lépe dětem někde na rynku hrajícím nežli vážným mužům, proroků a apoštolův náměstkům přísluší. Avšak sem některé i toho následovati spatřil, jakož i v jiných nespůsobilostech jest nyní dosti cacozelia.

Ale na zavírku těchto věcí t. tertii libri ještě mi se vidí některý příklad velmi nestydaté smělosti mladých některých připomenouti.

Jeden u sebe moudrý jonák míval obyčej i na kázání někdy přimlouvati někomu, pozanechaje drobet té věci, o níž mluviti počal. Nepřišel člověk jeden prostý dlouho na kázání, i dal se on v něj: Jakž tak dlouho nechodíš, cos krávy dojil, povyspals se, vleče se teprva na kázání co mucha z pomyží. Bylo lépe tomu mladému člověku zanechati takového nevčasného a neřádného trestání, a poručiti to hospodáři a staršímu svému, aby on podle řádu Kristem Pánem vyměřeného nejprvé sám potrestal bratra toho, potom soudci a potom teprva přede vším shromážděním, neposlechllit by prvnějších napomenutí, mohl by ho on jako otec i chleb i metlu mající v ruce potrestati, a pozahanbiti jakž toho potřebu uznal. Ale chtěl ten prudký jonák chválu obdržeti u přítomných, a jim se ukázati, kterak jest on horlivý, jak umělý, jak pilný, pečlivý, proti hříchům přísný, a tak nábožný, že i hospodáře svého převyšuje.

Jiný rozhorliv se řekl: A vy spíte, a klátíte se co jiní viseli na šibenici. Drobet ztlusta předc, urazil tím některé posluchače. Nevzdělavatedlný, hrozný a ošklivý tento příklad netrefí se theologu; tam šprochyřům do veršťatu mezi ševce lépe by se hodil.

Velká smělost jest na kázáních haněti jiné téměř všecky, sebe toliko chváliti. Proto na katedru vstoupil, aby slovo Boží kázal, pokrm duchovní čeládce Páně předkládal, a tím jich poděloval. On pak vydá se v to, aby jako nepoctivé říkají, po jiných se vozil, před cizím domem metl smeti, v hojnosti jich před svým zanechaje, snad komáry cedil a velbloudy požíral.

Shledáno jest i toto, že někteří neprohledavou horlivostí pobožní i skuteční lidé to, což jim Pán Bůh v jednotě této nalezti a dojíti dal, draze sobě jakž hodné jest vážíce, jiným téhož přejíce, ano i dopomáhati k tomu hotovi jsouce, někdy drobet převýšeně mluví, všecky ty, kteříž s jednotou

nejsou spojeni, nerozumně odsuzujíce, tudy nejedněm dobrým a šlechetným lidem příčiny k nelásce i k zhoršení dávajíce. Ješto jsou bratří správcové jednoty této nikdy tak nemyslili, ovšem nevyznávali, ale mnohem jináče, ne za církev obecnou sebe, jako Novokřtěnci, ale za částku toliko obnovené církve sv. pokládajíce. Protož sluší, aby mladí a prostí takové hanění poroučeli svým starším; oni mají věděti, koho, kdy a v čem anebo pokudž s jakými výminkami haněti anebo pochváliti sluší, tak aby i to bylo k vzdělání, čehož a kohož komu poručil Bůh. Nejlépe jest, z nevyhnutedlné potřeby to, což již prvé vůbec jest od starších vydáno, připomenouti. Jako tuto list ten již dvakrát tištěný usouzený, kterak by se k dobrým kněžím chováno býti mělo. Někteří rádi papeže a římskou církev, mnichy, biskupy, kněží probírají, ješto již míní více něco v Jerusalemě stavěti, nežli Babilona v myslech lidských bořiti potřebí.

Předešlého věku mohly státi takové věci. Protož i Pán Bůh vzbudil byl tomu věku takové služebníky, Luthera, Cvinglia a jiné; v Čechách pak Rokycana, kterýž se potom převrátil, pokloniv se Antikristu, Chelčického a jiné mnohé.

Někdo se pak tu na katedře (kdež toho není místo, ale ohavnost na místě sv. stavěje) nad některými osobami vymstiv non publicum negotium sed privatum agens, jich rozličně podrbav v příslovích v povrtlých slovích, i jinak mysl svou ukrývaje i zjevuje. Bezbožné rybaltské kněžstvo tak často činí, někdy rychtáře, jindy purkmistra, někdy někoho jiného, k němuž nemá chuti, rozličnými podmrsky vytřepávaje. Ba i nestydatější předce zejmena třískají tu hned na kázání, i ouřadné i obecné osoby, s katedry mecí jako lidé nevážní. Ještě více mnozí, ani pánům ani knížatům a králům neodpouštějíce, dosti lehkomyslná slova někdy velut furiosi vypouštějí. Nebo tak nenáleží na ty, kteříž oba meče sobě osobivše, toho aby všemu světu byli formidabiles žádají, a také z toho pánu svému, jemuž se oddali a poklonili, slouží.

Ale v jednotě in nostro cantu takových věcí býti nemá; nebo i svatí muži, otcové a předkové naši, správcové toho nedopouštěli, nýbrž to společně a jednomyslně potupili a za-

pověděli všechněm kazatelům domácím léta 1499., o čemž viz zprávy kněžské tištěné list 89.

Někteří aby se zdáli učení, připomínáním těch i oněch doktorů a učitelů starých velmi malou povědomost jich majíce mluvení svá okrašlovati chtí. Dobře o takových jeden rozumný sic ale prostý a neučený laik pověděl: Ti, prý, někteří mladí navykládají sobě z doktorů jakýchs flíčků, i takž je v svých kázáních po místech, kdež se jim vidí, přilepují, a zdať o nich nevíme, že jsou také jako i my laici nic latině neumějíce. A ač někteří latině umějí, ne všickni dostatečně, někteří tuším horší polovici. Však by jim dobře bylo ne se vším hrr na plac, šetřiti jiných, jak starších svých tak také i posluchačů. Maličko onen získal, že sv. Gregoria sedlákům hned nejprvé na počátku kázání připomenul řka: Sv. Řehoř v kázání svém na toto evangelium takto pověděl a t. d.

Jiný chtěje prokázati, že jest tak hodný obojí poctivosti, jako jeho hospodář, a snad ještě něco — i dal se v doktorů připomínání, a čistým jadrným hláskem vřesklavým i přihuhňávaje jakoby mlátem řezaniny přimašťoval, kadeře protřásal, až někteří mohli říci: „I nechtež ho u všech — Však jest do čerta učený; z tohoť bude muž.“ A takť jsou vzali odplatu svou.

Avšak rozumných, dobrých a vážných mužů nic nedotýkám; vědí ti dobře, co kdy činiti, co jak připomenouti, byť i neuměli latině. Protoť oni mohou poctivě, když příčiny hodné vidí, i doktory, učitele, concilia stará a jiné věci připomenouti, ne chloubou anebo žádostí marné chvály, ale potřebností k tomu vedeni jsouce, a snad někteří více vědouce a tomu rozumějíce, jako muži zkušení, nežli mnozí latiníci, a zvlášť výstřelkové mladí a nováci, o nichž apoštol víme co píše.

Ale snadby někdo z těch smělých a všetečných, prvé nežli se opeří a brky odrostou, vysoko létati žádostivých mládenců, příkladem starých oněch sv. proroků mne pleštiti mohl, navrha toho, kterak oni divných gestů užívali, příklady dávajíce a exclamací divné číníce, řetězy se někteří svázali,

města, hrady a věže na zemi vůkol sebe malovali, rohy někteří na sebe stavěli.

Takovému toto krátce dím: Když tě Pán Bůh sám obzvláštními slovy, věcmi, příklady, gesty pošle, cum habueris immediatam vocationem, tedy můžeš všeckno to, cožť a jakžť poručeno bude, konati; než dokudž se toho nestane, pobuď v obecných regulích, carcellis, s jinými, ať by se nestalo jako Sedechiašovi, Ananiašovi a jiným.

Takéť i toto jest všetečné a neprohledavé smělosti jistý důvod: s čistou chutí k tomu, aby o velikých, hlubokých a nesnadných věcech mluvil a kázal, jako o Trojici sv., osobách Božských, spůsobu a rozdílech jejich, podstatě Božství, o vyvolení předzvědění Božím, o životu věčném, o nebi, o pekle, o duchovních stvrzeních, potom i o počtu svátostí i o přítomnosti anebo bytu těla a krve Krista Pána v svátosti, a jiných těm podobných theologických znamenitých artikulích, o něž nyní mezi křesťany s velikou zkázou a se škodou lásky a sv. jednomyslnosti mnohé a divné nesnáze a disputací jsou, do nichž jednota tato, správcové její, přední a starší i první, i nynější nikdy se pustiti nechtěli; ale vyhýbati (pokudž jim kdy nejvýše možné bylo tomu, jako bezpotřebným a více ku překážce nežli k vzdělání života Kristova při věrných církve oudech sloužícím věcem) pilně a opatrně usilovali na obecném smyslu, slovích a mluvení spůsobích, phrasibus, pokudž jen s ublížením pravdy nebylo, rádi přestávajíce, ne že by i těm hlubokým věcem pro subtylnost jejich cele a právě i gruntovně rozuměti nemohli; ale proto, aby i marných otázek od Ducha Páně zapověděných a hádek s lidmi nestřídmými, jichžby tím jistě nezískali, snáze se uvarovati, a lidu sobě ode Pána svěřenému k lásce a ku pokoji Božímu tím snázeji sloužili, bez zaměstknávání se na povolení své nepříslušejícími. Pročež by ode všech nás synů a potomků svých hodně milováni a věrně následováni býti měli.

Ale někdo z nedorostlých v duchu něco od staršího svého některého uslyše, anebo někde sobě přečta a v paměť vlože, ani tomu právě nevyrozuměv, ovšem ani toho rozší-

řiti a ozdobiti neuměje, i hned myslí na to, aby to při nejprvnější nahodilé příčině prodal, dokudž by to z mysli neuteklo, snad podle onoho propovědění chovati se chtěje, scire, tuum nihil esse, nisi te scire hoc sciat alter; cožby potom bylo, že ty to víš nebo umíš, kdyžby o tom tvém umění také jiní nevěděli? Duch Páně pěkně takové vymaloval. Jest prý u nich slova (t. věc jim svěřená podobna střele v stehno psa střelené), a naučení potřebné dávaje, velí zachovávati tajnost, t. tak aby ne se vším na plac; však tě to, prý, což víš neroztrhne, a velmi utěšeně jest povědění Antonii Eremitae, kterýž takto o mladých theolozích praví: Si q. audiret juvenem, de arduis rebus disputantem, etiam si altero pede coelum conscendisset, detrahendum esse tamen in terram censeo.

Středmě mladí lidé takových věcí vysokých (a ještě kdyžby nevyhnutedlnou příčinou k tomu dohnáni byli) v svých řečech dotýkati mají. O veliké vážnosti a pokoře při učedlnicích předkův našich slycháme, kterak v zboru bratřím a sestrám kázání nebo k modlitbám napomínání činíce říkávali: „Tak nás Bratří, tak sme předešle slyšeli od Bratra“ a t. d. Nyní staří své takovým během připomenouti, cti na sebe netahnouti (cum honor fugiat sequentem) ale pokoru a synovské milování prokazovati, ne u všech se za ctnost drží. Ale takť jest po hříchu zkažený člověk, že hned od mladosti cosi jest přivázáno k srdci jeho, pročež nejradči se k tomu obrací, seč býti nemůže; seč by býti měl a mohl, tím jako ničemným a neslavným pohrdaje. Ano i předešle za příčinou Kalvínova jakéhos drobet neobyčejného a zhruba předeného učení de praedestinatione, když tak mnoho se někteří s tím obírali, žeby snad mladé zoubky rozumu svého ještě nedospělého a nestvrzeného sobě přitřeli anebo snad i vylamovali, pročež já za své se boje učedlníky a čeládku, musil sem byl quosdam cancellos, meze jakés, jichž by při tom myslí ani řečí nepřekračovali, sepsati. *)

*) Viz Časopis českého musea 1875, sv. IV. K literární činnosti Br. J. Blahoslava, část „O vyvolení Božím“, což zajisté jest řečený tuto spis.

KNIHA ČTVRTÁ.

Zdržující v sobě nějaké pomoci k utíkání anebo k uvarování se těch všech napřed již položených vášní a nespůsobův.

Nepochybujiť pak o tom, že pobožný a bedlivý čtenář také i při sobě nejednu vášeň anebo vadu nevzdělavatedlnou může poznati; nebo kdo z lidí může říci, že by při něm v myšleních, v řečech i v skutcích jeho žádné vady nebylo, nýbrž jestliť opravdově rozmnožení cti Boží a vzdělání bližních žádostivý, i chuti k tomu mohl nabýti, aby se pokudž nejvýše možné, z těch vášní svých vyvodil a nabýval dobrých z dobrého Ducha Páně původ majících spůsobů. Jako sem tedy ku porozumění vášněm pilným předkládáním i obšírným jich vysvětlováním nápomocen býti usiloval, tak bych nyní již prostým a upřímým zrůstu a prospěchu osvícení také snažnému utíkání těch poznalých vášní, pokudž bych mohl, nějakou pomůcku učiniti chtěl, nic sobě tím nepřekážeje, že sem i prvé při ukazování vášní, také též i též contraria t. ctností a ozdob nemálo dotýkal, i cesty k nim ukazoval, a byť se pak něco i více nežli jednou předložilo, zdaliž to jakou znamenitou škodu ponese. Ano onen svatý pověděl, že jemu není tesklivé, nejednou o těch věcech psáti, poněvadž to jest těm, jimž psáno bylo, užitečné.

Velikáť pak pomoc každému pobožnému muži a mládenci jest, prohledati a pamatovati na to, i často to sobě v mysli obnovovati, kdo jsi, čí služebník, kterého Pána místo držíš, s čím jsi poslán, a k komu vzat jsi jako David od pastvy ex humili loco, Kristův služebník jsi, šafář tajemství Božích k čeládce jeho jsi poslán, aby jim pokrmy od Pána jako synům a dcerám nařízené rozdéloval, jsa po-

vinen časem svým ze všeho pánu svému počet učiniti. Pakli nejsi ještě cele ten, tedy jsi toho pomocník jeho, a spolu s ním Kristův učedlník, a služebník větší nebo menší, aneb i nejmenší. Protož aby nepýchal, nenadýmal se, nezhýral se, nemyslil o sobě vysoce, původ tvůj nechažť tebe, tebe napomene, t. když pomyslíš, odkuds přišel, jakéhos rodu a t. d. A co pak kdo jsi, jaký jsi, zkažený, uvázaný, zmotaný, ke všelikému skutku dobrému sám od sebe nespůsobný, nádoba zašpiněná, nevonná, smrdutým tukem Satanovým prošlá, tím vždycky zapáchající, nehodna, by jí k čemu dobrému mělo užito býti.

Kdo jsou pak ti, kterýmžs přestaven, zdali ne tobě rovní bratří tvoji, tak dobří jako ty, snad i lepší v něčem. Nemáš přes ně nic, neníť, proč se nad ně výšiti, jimi pohrdati, čeládku Páně, témuž jako i ty Pánu a snad někdy lépe, platněji, mileji sloužící nežli ty. Pročež dobře dí duch moudrosti Boží: Správcím tě ustanovili, nevyvyšuj se, ale buď jako jeden z nich, t. žádnými spůsoby ani v řeči ani v skutcích vysoké mysli neprokazuj. Svěřenyť jsou věci veliké, i kterakž se v nich a s nimi probírati smíti budeš, nevážněji, nebázlivěji i nepoctivěji nežli lakomci s malými zdejšími na kratičko trvajícími zbožími a statky.

Zdaliž zdejší marné téměř chvály žádostiví lidé mnoho pro ni nepracují, nepovažují se, necvičí se? I což pak ty nepomyslíš na to, že ruce tvé drahých perel plné jsou, nestihlá bohatství svěšenať jsou. Šafářem učiněn jsi převelikých věcí nad zlato, i nad všeliké drahé kamení, skvělejších dražších a vzáctnějších výmluvností, o nichž příkladně mluví žalm: Eloquia domini eloquia casta, výmluvnosti Páně jsouť výmluvnosti přečisté, t. j. vyčištěné, od vší poškvrny vzdálené, jako stříbro ohněm zkušené třikrát vyprubované, vyčištěné po sedmkrát.

A i co předkládati a o čem mluviti máš, suď, jak to jest, nejpravější pravda. Ano samo to toliko jest pravda, jiné všecko pouhá marnost, anebo ošal a oklamání. Jsouliž oudové tvoji hodné nádobky těch drahých pokladů, nepoškvrníliž ušpinění tvé tak čistotných a stkvělých klenotů.

A co když popatříš kejli všeho toho, jenž jest nevypravitedlna na věky trvajícího života slova, kteréž i s posluchači svými očekávaje, zdali o rozmnožení jí pilně a věrně i neustále pečovati, kratičký sobě k tomu čas propůjčený maje nebudeš?

Ovšem poněvadž se na tebe tvůj Pán a snad větší díl říše, rytířstva nebeského dívá, srdce své, jeho přímost, věrnost, opravdovost, horlivou vroucnost, on sám přejasné spatřuje. Potom i tvé zevnitřní služby před očima jeho se dějí, vzniknouti přítomnosti jeho i svatých jeho anjelů nemůžeš nijakž, i což se tedy nějako při přítomnosti Pána svého míti budeš? Zapomeneš, že jsi jeho orator, poručení jeho konáš, což se k tomu nepřipravíš, nepoučíš bedlivě, mysliti na to nebudeš pečlivě, kterak by to příslušně, vážně, užitečně, aby se i Pánu tvému líbilo, i čeládce jeho užitečné bylo, vykonal?

Pohleď někdy, jak se ti mají a jak mluví, jak se k tomu připravují, kteříž od svých pánův ku poddaným nebo k dvorstvu jejich, k služebníkům při přítomnosti mluví, jaká na nich pečlivost, snažnost i bázeň zřetedlně znáti jest: což pak tedy před králem všech králů, pánem všeho stvoření? Pomysli, jak se míti budeš, aby se nějaké neslušnosti nedopustil, a tudy v pokutu pánu svému, v jehož žuřivé ruce upadnouti dosti jest hrozné, neupadl.

A na druhou stranu pohledě, viz spůsob Pána svého! Z milosti a lásky tebe zvolil, v milosrdenstvích svých korunuje tě, pomaháť, posiluje tě, vnuká tobě vůli svou, přijímá od tebe i nedostatečné služby, žehná jim, ochraňuje tě před protivníky, a summou s tebou jest v neumění tvém moudrostí svou, v nemoci tvé moc svou divně provádí.

Hádej, k čemu tě taková nesmírná dobrota Boží vede a ponouká? Ano viz, co taková na svrchu dotčené věci prozřetedlnost v prvotních svatých zplodila.

V skutcích apoštolských se vypravuje, jak sou oni se modlili Pánu Bohu, s jakou horlivostí, za to aby pohrůžkami bezbožníků Páně i pravdy jeho litých nepřátel nebyli z opravdového povinnosti své vykonávání vyraženi a k nějaké škodlivé choulostivosti, nesmělosti, bázni přivedeni.

*

Sv. Pavel i jiných sborů za sebe k modlitbám napomínal, aby Pán jemu podle svého slibu dal ducha a moudrost takovou, z níž by mluvil tak právě jakž mluviti udatnému služebníku Páně sluší, a kterýmžto by řečem nepřátelé odolati nemohli.

Pamatujmež tedy i my, žeť ne nadarmo jest napsáno: Člověk připravuje srdce své, ale Pán spravuje, gubernat, t. vede a jako v rukou drží, i k pravému cíli napravuje jazyk. Amen.

Sit laus Deo.

J. K. TYLA

„KDE DOMOV MŮJ?“

S POZDĚJŠÍMI PŘÍDAVKY.

VYDAL

FRANT. BAČKOVSKÝ.

V PRAZE.

Nákladem „Studentských listův“.

1883.

PŘIPOMENUTÍ.

Kdo z Čechů by neznal naší hymny vlastenecké »Kde domov můj?«, která nejkrásnější jest písní českou? — Stoj o ní zde něco dle str. 51.-53. Turnovského spisu »O životě a působení Josefa Kajetána Tyla«: 21. prosince r. 1834. dávána na pražském divadle prvá Tylova původní fraška ze života pražského s názvem »Fidlovačka, aneb: Žádný hněv a žádná rvačka«. Jesti to lehká satira na tehdejší poněmčilou vrstvu měšťanstva pražského a zároveň ocenění vlastenecké mysli, jak jevila se ve smutné době národního úpadku ve třídě řemeslnické. Ve frašce jsou písně, quodlibety, duetta a sbory, celkem 21 hudební číslo, složené od Frant. Škroupa. Některé zpěvy ty znárodněly, jako »Vane větřík po lučinách«, uvedená ve frašce pod číslem 3., píseň ševce Kroutila »Staří Pražané« pod čís. 17., ale přede všemi naše dosavadní hymna vlastenecká »Kde domov můj?« pod číslem 19., kterou ve čtvrtém jednání »Fidlovačky« zpívá slepý houslista Mareš. Tato píseň má svou historii. Škroup skládal k ní nápěv za tiché noci u lože chorobné manželky a nenadál se ani on ani Tyl, jak mocně bude i v pozdních letech dojímati srdce vlastenecká. Na jevišti zpíval jí poprvé náš zesnulý pěvec Karel Strakatý, druhdy oblíbený basista pražského divadla. Pro tklivý nápěv svůj píseň záhy stala se oblíbenou, a když barytonista Jan Píšek zpíval ji v Londýně a v některých

městech po Německu, sláva její byla také v cizině pojištěna, kdežto v Čechách rozšířil ji Strakatý a jiní pěvci v síních koncertních. Slova písně byla později všelijak přeměňována, v rozličných krajinách lokalisována a nesčetnými přídavky opatřována. I té cti se dočekala, že byla dána do seznamu spisů nebezpečných: za doby Bachova zpátečnického absolutismu byla zapověděna, a ještě roku 1859. policejní ředitel pražský, pověstný Päumann, vlasní rukou chytal studenty, kteří ji zpívali. S jásotem tím větším byla potom píseň ta po r. 1860. všude vítána, kdekoli zavzněla, a podnes dojímá blaze sluch každého Čecha věrného.

Ve přítomném vydání jest píseň ta v podobě sedmeré. V podobě I. jsou prvé dvě slohy slovně podány dle prvotního rukopisu Tylova, posud zachovaného, slohu třetí pro Moravu přibásnil neznámý básník již drahně let, slohu čtvrtou pro Slezsko přidal roku 1881. Frant. Polášek, učitel v Orlové ve Slezsku, a pátou pro Slovensko r. 1882. Ferd. Pěčka Místecký, abiturient v Těšíně; jsou tedy v této I. podobě její zastoupeny všechny země národu československého. Podoba její II. jest upravena Moravě, podoba III. Slovensku a IV. Slovanům vůbec. V podobě její V. a VI. jest podán tekst slovenský, který mi s nevšední ochotou poslal Fr. R. O., vynikající vlastenec slovenský, a v podobě VII. tekst charvátský. Od Tyla pochodí toliko prvé dvě slohy podoby I.

Kéž často zpěvná ústa zahlaholí tuto rozhojněnou růži ve vínku našich písní národních!

Vydavatel.

„KDE DOMOV MŮJ?“

I.

Kde domov můj?!
Hučí voda po lučinách,
bory šumí po skalinách,
v sadě stkví se jara květ —
zemský ráj to na pohled!
A to je ta krásná země —
česká země — — domov můj!

Kde domov můj?!
Znáte v kraji bohumilém
tiché duše v těle čilém,
jasnou mysl, znik a zdar,
a tu sílu, vzdoru zmar:
to je Čechů slavné plémě —
mezi Čechy — — domov můj!

Kde domov můj?!
Svatopluka hrad kde stojí,
Hana s Moravou se pojí,
Jaroslav kde světa rek
porazil Tatarů vztek:
a to je ta krásná země —
zem' moravská — — domov můj!

Kde domov můj?!
Od Praděda k Lysé hoře,
Ostrava kde plyne k Odře,
Opavěnka vévodí,
dobrý lid kde se rodí:
to je Slezů krásná země —
země slezská — — domov můj!

Kde domov můj?!
Tam kde z Tater štítů sněžných
řine Váh se v proudech něžných,
zpěvů pln jest luh i háj,
jakých nezná jiný kraj:
Slováků to krásná země —
slovenská zem' — — domov můj!

II.

Kde domov můj?!
Velkomoravská koruna
klesla do mořského lůna,
nezůstal nám z oněch dob
ani našich králů hrob:
byla druhdy veleslavná
zem' moravská — — domov můj!

Kde domov můj?!
Pro minulosť nezoufejme,
času novému se vzdejme,
času duch otvírá nám
nové slávy jasný chrám:
též se hlásí k matce Slávě
zem' moravská — — domov můj!

Kde domov můj?!
Bujará Orlice pestrá,
lva bílého věrná sestra,
snášela s ním nehodu,
cítí teď s ním svobodu:
s českým lvem se nerozloučí
zem' moravská — — domov můj!

Kde domov můj?!
Tam, kde lidu moravskému,
českému i slovenskému
apoštolé slovanští
zvěstovali křesťanství:
na posvátném Velehradě —
na Moravě — — domov můj!

Kde domov můj?!
Bože, mocný Hospodine,
ruka Tvoje světům kyne,
Tebe vzývá národ můj,
mocný Bože, při něm stůj:
světovládný Hospodine,
chraň Moravu — — domov můj!

III.

Kde domov můj?!
Kde slovenský větřík věje,
Svatopluka slavné děje
oživujíc v srdci svých
potomků rodu věrných:
a to je ta krásná země —
zem' slovenská — — domov můj!

Kde domov můj?!
Co zhynulo, nevzbudíme,
Svatopluka nevzkřísíme,
aniž jeho města zdi
zrak náš kdy již uvidí:
avšak nová sláva vítá
zem' slovenskou — — domov můj!

Kde domov můj?!
Pro minulosť nezoufejme,
nové naději se vzdejme,
posud živ náš národ jest,
mužně zastává svou česť:
v nové jarní kráse zkvétá
zem' slovenská — — domov můj!

IV.

Kde domov můj?!
Bože, mocný Hospodine,
ruka Tvoje světům kyne,
Tebe vzývá národ můj,
mocný Bože, při něm stůj:
světovládný Hospodine,
chraň slovanský — — domov můj!

V.

DOMOV SLOVÁKA.

Kde domov môj,
Kde sa pne Kriváňa hlava,
kde bystrý Váh zpod skál vstáva,
dcéry kde Sláva rodi,
a spev srdciem l'ahodí:
a to je tá spanilá zem,
zem slovenská domov môj!

Kde domov môj?
Znáš, kde kraj ten krásny leží,
po ňomž Váh, Hron, Nitra beží,
kde hrdé Tatry čnejú,
kde slavské hlasy znejú:
a to je ta spanilá zem,
zem slovenská domov môj!

Kde domov môj?
Kde slovenský vetrík veje,
Svatopluka slavné deje,
oživujú v srdci svých
potomkov rodu verných:
a to je tá slavná krajna,
na Slovensku domov môj!

Kde domov môj?
Bože, vel'ký Hospodine,
ruka Tvoja svetom kynie,
Teba vzýva národ môj,
vel'ký Bože pri ňom stoj;
svetovládny Hospodine,
Chráň Slovensko, domov môj!

VI.

VLASŤ MOJA.

Kde dom je môj? Kde vlasť moja?
Či znáš ten kraj utešený,
kde sa Hron, Váh, Nitra pení?
kde Kriváňa veleba
pne sa k modrinám neba:
Ach to je ten rozkošný kraj,
zem slovenská, vlasť moja!

Kde dom je môj? Kde vlasť moja?
Či slyšíš tie milé spevy
plynúť z duše švárnej devy;
toho chrámu milosti,
dobroty, lásky čnosti:
táto vlasť anjelských spevov
je Slovensko, vlasť moja!

Kde dom je môj, kde vlasť moja?
Či znáš, kde spevec dunajský,
v piesni objal svet slovanský,
a hlasom harfy uvätej
odklial hroby zakliate:
Táto zem vzkriešenia Slávy
je Slovensko, vlasť moja!

Kde dom je môj, kde vlasť moja?
Kde Piešťanské, Sliacke vary,
kde nejeden hrad prastarý,

pomníky dávnej Slávy
skloňujú svoje hlavy:
Táto zem pamiatok žialnych
je Slovensko, vlasť moja!

Kde dom je môj, kde vlasť moja?
Kde Štiavnica zlatorudá,
Kremnica, Bystrica hrdá,
Nitra Svatoplukova,
Trenčín, tvrdz Matúšova;
toto je môj rodinný kraj,
zem slovenská vlasť moja!

Kde dom je môj, kde vlasť moja?
Kde z hôr dumný šum zavieva,
kde sa fujara ozieva,
kde je mravov prostota
a pohostinstva cnota:
to je ten kraj premilený,
zem slovenská vlasť moja!

VII.

Gdě stanak moj?
Sava teče po rovninah,
Kupa šumi po pečinah,
z gore zvira grozda med —
zemaljski raj na pogled!
A to je ta krasna zemlja —
hrvatska je — — stanak moj!

Gdě stanak moj?!
Znaš u miru bogomilom
duše něžne s těla silom,
misô krěpku svaki čas,
dušmaninu na užas:
to Hrvatah slavno pleme —
medʼ Hrvati — — stanak moj!

K. Wiesner a Sp. v Praze.

Cena 20 kr.

